

ΚΕΝΤΡΟ ΓΥΝΑΙΚΕΙΩΝ ΜΕΛΕΤΩΝ ΚΑΙ ΕΡΕΥΝΩΝ - ΔΙΟΤΙΜΑ

ΝΙΚΗΣ 24 • 105 57 • ΑΘΗΝΑ • ΤΗΛ.: 210-32 44 380 • FAX: 210- 32 27 706 •

E-MAIL: diotima@otenet.gr ΙΣΤΟΣΕΛΙΔΑ: www.diotima.org.gr

Σχέδιο Δράσης: ΦΕΜ-ΑΤΤΙΚΑ

Δράσεις Ενδυνάμωσης, Πρόληψης της Έμφυλης Βίας, Ενίσχυσης της Κοινωνικής/
Εργασιακής (Επαν) ένταξης Ευπαθών Ομάδων Γυναικών.

Συμβουλευτικό Εργαλείο για την Τριτογενή Πρόληψη της Βίας κατά των Γυναικών (φάση αποκατάστασης)

Λιάπη Μαρία, κοινωνιολόγος, ερευνήτρια
Εμπειρογνώμονας ισότητας φύλων

Η πράξη συγχρηματοδοτείται από το Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο και από εθνικούς πόρους στο πλαίσιο της κατηγορίας πράξης 3.2.4. «Υποστήριξη των Μη Κυβερνητικών Οργανώσεων (Γυναικείων Οργανώσεων)» (Α' & Β' Κύκλου), του Επιχειρησιακού Προγράμματος «ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΗ ΜΕΤΑΡΡΥΘΜΙΣΗ 2007-2013»

Δικαιούχος: Γενική Γραμματεία Ισότητας των Φύλων

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ	4
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1 – ΟΙ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΕΣ ΕΠΙΠΤΩΣΕΙΣ ΤΗΣ ΕΝΔΟΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΚΗΣ ΒΙΑΣ ΓΙΑ ΤΙΣ ΓΥΝΑΙΚΕΣ ΘΥΜΑΤΑ	5
1.1. ΤΟ ΠΛΑΙΣΙΟ	5
1.2. ΕΝΔΟΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΚΗ ΒΙΑ ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΣ ΑΠΟΚΛΕΙΣΜΟΣ	7
1.3. ΤΑ ΘΕΜΑΤΑ- ΚΛΕΙΔΙΑ	8
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2 - ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΕΞΑΣΦΑΛΙΣΗ - ΑΣΦΑΛΕΙΑ	9
2.1. ΑΝΤΙΚΕΙΜΕΝΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ – ΘΕΣΗ ΤΩΝ ΓΥΝΑΙΚΩΝ ΣΤΗΝ ΑΠΑΣΧΟΛΗΣΗ – ΟΙ ΕΠΙΒΑΡΥΝΤΙΚΕΣ ΕΠΙΠΤΩΣΕΙΣ ΤΗΣ ΚΡΙΣΗΣ	9
2.2. ΥΠΟΚΕΙΜΕΝΙΚΗ ΠΡΟΣΛΗΨΗ ΤΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ ΑΣΦΑΛΕΙΑΣ	12
2.2.1. Η υποκειμενική κατανόηση της οικονομικής ασφάλειας – εκ μέρους των ίδιων των γυναικών θυμάτων βίας	12
2.3. Η ΚΑΤΑΝΟΗΣΗ ΤΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ ΑΣΦΑΛΕΙΑΣ ΕΚ ΜΕΡΟΥΣ ΤΩΝ ΣΥΜΒΟΥΛΩΝ	16
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3 - ΕΝΙΣΧΥΟΝΤΑΣ ΤΗΝ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΑΣΦΑΛΕΙΑ ΤΩΝ ΓΥΝΑΙΚΩΝ -ΜΕΤΡΑ ΕΝΔΥΝΑΜΩΣΗΣ ΚΑΙ ΠΡΟΕΤΟΙΜΑΣΙΑΣ ΓΙΑ ΕΝΤΑΞΗ ΣΤΗΝ ΑΓΟΡΑ ΕΡΓΑΣΙΑΣ	17
3.1. ΕΝΔΥΝΑΜΩΣΗ ΚΑΙ ΜΕΤΡΑ ΑΜΕΣΗΣ ΕΝΙΣΧΥΣΗΣ ΤΩΝ ΙΔΙΩΝ ΤΩΝ ΓΥΝΑΙΚΩΝ	17
3.1.1. Εκτίμηση των οικονομικών επιπτώσεων της έμφυλης βίας στη ζωή των γυναικών	17
3.1.2. Ενδυνάμωση και οικοδόμηση της ικανότητας των γυναικών να καταστούν οικονομικά ανεξάρτητες	19
3.1.2.1. Βελτίωση της ετοιμότητας για εργασία	19
3.1.2.2. Εξατομικευμένη προσέγγιση - Χρόνος αποκατάστασης	20
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4 - ΜΕΤΡΑ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΕΣ ΝΟΜΟΘΕΤΙΚΟΥ ΚΑΙ ΘΕΣΜΙΚΟΥ ΧΑΡΑΚΤΗΡΑ	21
4.1. ΜΕΤΡΑ ΘΕΣΜΙΚΟΥ ΧΑΡΑΚΤΗΡΑ	21
4.1.1. Ενίσχυση της συνέργιας – δικτύωση	21
4.1.2. Χαμηλού κόστους ή/και δωρεάν φροντίδα παιδιών	21
4.1.3. Κοινωνική και οικονομική προστασία: οικονομικές ελαφρύνσεις – επιδόματα – ενίσχυση της απασχόλησης	22
4.1.4. Συνηγορία για την απασχόληση /εργασία	23
4.1.5. Βελτίωση των δυνατοτήτων μετακινήσεων	23
4.2. ΜΕΤΡΑ ΚΑΙ ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ ΝΟΜΟΘΕΤΙΚΟΥ ΧΑΡΑΚΤΗΡΑ	24
4.2.1. Καλύτερη αξιολόγηση της οικονομικής δυνατότητας και συνεισφοράς στις οικονομικές απαιτήσεις των παιδιών με την πάροδο του χρόνου	24
4.2.2. Βελτίωση της συμμόρφωσης στην καταβολή της διατροφής	24
4.2.3. Εγγυημένες πληρωμές/καταβολές οικονομικών αποζημιώσεων /διατροφών	24

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5 - ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ – ΚΛΕΙΔΙ ΓΙΑ ΔΗΜΟΣΙΕΣ ΠΟΛΙΤΙΚΕΣ	25
5.1. ΕΙΔΙΚΑ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΑ ΚΑΤΑΡΤΙΣΗΣ ΚΑΙ ΕΝΙΣΧΥΣΗ ΤΗΣ ΔΑΠΑΝΗΣ ΦΡΟΝΤΙΔΑΣ ΠΑΙΔΙΩΝ	25
5.2. ΠΑΡΟΧΗ ΠΛΗΡΟΦΟΡΗΣΗΣ	26
5.3. ΕΞΕΙΔΙΚΕΥΜΕΝΑ ΣΤΕΛΕΧΗ ΣΤΙΣ ΔΗΜΟΣΙΕΣ ΥΠΗΡΕΣΙΕΣ	26
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 6 – ΤΡΟΠΟΙ ΚΑΙ ΜΕΣΑ ΥΠΟΣΤΗΡΙΞΗΣ ΚΑΤΑ ΤΗ ΦΑΣΗ ΤΗΣ ΑΠΟΚΑΤΑΣΤΑΣΗΣ: Ο ΡΟΛΟΣ ΤΩΝ ΕΡΓΟΔΟΤΩΝ - ΚΑΛΕΣ ΠΡΑΚΤΙΚΕΣ ΑΠΟ ΤΗ ΔΙΕΘΝΗ ΕΜΠΕΙΡΙΑ	27
6.1. ΥΠΟΣΤΗΡΙΚΤΙΚΕΣ ΕΡΓΑΣΙΑΚΕΣ ΣΥΜΦΩΝΙΕΣ	27
6.2. ΥΠΟΣΤΗΡΙΚΤΙΚΕΣ ΡΥΘΜΙΣΕΙΣ ΣΤΟ ΧΩΡΟ ΕΡΓΑΣΙΑΣ	27
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 7. ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ ΓΙΑ ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΕΣ ΑΛΛΑΓΕΣ	28
7.1. ΕΞΕΙΔΙΚΕΥΜΕΝΗ ΕΠΙΜΟΡΦΩΣΗ ΤΩΝ ΣΤΕΛΕΧΩΝ ΤΩΝ ΔΗΜΟΣΙΩΝ ΥΠΗΡΕΣΙΩΝ – ΓΙΑ ΤΟΝ ΕΝΤΟΠΙΣΜΟ /ΑΝΑΓΝΩΡΙΣΗ ΤΩΝ ΠΕΡΙΠΤΩΣΕΩΝ ΘΥΜΑΤΩΝ ΕΝΔΟΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΚΗΣ ΒΙΑΣ	28
7.2. ΑΛΛΑΓΗ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ: ΑΥΞΗΣΗ ΤΩΝ ΔΙΚΑΙΟΥΧΩΝ ΣΤΗΝ ΠΑΡΟΧΗ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΑΣΦΑΛΕΙΑΣ	29
7.3. ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΕΣ ΑΛΛΑΓΕΣ: ΓΡΗΓΟΡΟΤΕΡΕΣ ΔΙΑΔΙΚΑΣΙΕΣ ΕΚΔΟΣΗΣ ΑΔΕΙΑΣ ΠΑΡΑΜΟΝΗΣ ΓΙΑ ΜΕΤΑΝΑΣΤΡΙΕΣ	29
7.4. ΔΙΕΥΡΥΝΣΗ ΤΟΥ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΟΣ ΠΡΟΣΒΑΣΗΣ ΣΕ ΜΕΤΡΑ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ ΥΠΟΣΤΗΡΙΞΗΣ ΓΙΑ ΟΣΕΣ ΓΥΝΑΙΚΕΣ ΕΧΟΥΝ ΧΩΡΙΣΕΙ ΑΛΛΑ ΔΙΑΒΙΟΥΝ ΣΤΟ ΙΔΙΟ ΣΠΙΤΙ	30
7.5. ΠΑΡΟΧΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ ΣΥΜΒΟΥΛΕΥΤΙΚΗΣ	30
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 8 - ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΝΙΣΧΥΣΗ ΤΟΥ ΡΟΛΟΥ ΚΑΙ ΤΗΣ ΠΟΙΟΤΗΤΑΣ ΤΩΝ ΥΠΗΡΕΣΙΩΝ ΥΠΟΣΤΗΡΙΞΗΣ ΓΥΝΑΙΚΩΝ ΘΥΜΑΤΩΝ ΒΙΑΣ	31
8.1. ΥΠΗΡΕΣΙΕΣ	31
8.1.1. Επαρκής χρηματοδότηση των υπηρεσιών και δομών	31
8.1.2. Κατάρτιση σε θέματα αντιμετώπισης της έμφυλης βίας των mainstream υπηρεσιών	31
8.1.3. Ανεξάρτητη αξιολόγηση της ενδοοικογενειακής βίας	31
8.2. ΔΡΑΣΕΙΣ ΠΡΟΛΗΨΗΣ	32
8.2.1. Στοχευμένη στα θύματα πληροφόρηση σχετικά με την ενδοοικογενειακή βία και τις παρεχόμενες υπηρεσίες υποστήριξης	32
8.2.2. Εκπαίδευση και ευαισθητοποίηση της ευρύτερης κοινότητας	32
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 9 - ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ ΓΙΑ ΣΥΜΒΟΥΛΟΥΣ	33
ΕΠΙΛΟΓΟΣ	36
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ	37

Η φτώχεια μπορεί να περιπλέξει τις επιπτώσεις της βίας και η βία μπορεί να δημιουργήσει και να επεκτείνει τη φτώχεια για γυναίκες και παιδιά

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Το παρόν **Συμβουλευτικό Εργαλείο για την τριτογενή πρόληψη της βίας κατά των γυναικών, δηλαδή τη φάση αποκατάστασης (rehabilitation) και υποστήριξης για (επαν)ένταξη** συνιστά ένα από τα Παραδοτέα του Σχεδίου Δράσης: ΦΕΜ-ΑΤΤΙΚΑ "Δράσεις Ενδυνάμωσης, Πρόληψης της Έμφυλης Βίας, Ενίσχυσης της Κοινωνικής/ Εργασιακής (Επαν) ένταξης Ευπαθών Ομάδων Γυναικών", που υλοποιεί το Κέντρο Γυναικείων Μελετών και Ερευνών - Διοτίμα, στο πλαίσιο της κατηγορίας πράξης 3.2.4. «Υποστήριξη των Μη Κυβερνητικών Οργανώσεων (Γυναικείων Οργανώσεων)» (Α' & Β' Κύκλου), του Επιχειρησιακού Προγράμματος «ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΗ ΜΕΤΑΡΡΥΘΜΙΣΗ 2007-2013» της Γενικής Γραμματείας Ισότητας των Φύλων, που συγχρηματοδοτείται από το Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο και από εθνικούς πόρους.

Για την εκπόνηση του Συμβουλευτικού Εργαλείου πραγματοποιήθηκε έρευνα γραφείου (desk research), έρευνα στο διαδίκτυο και αξιοποιήθηκαν οι υφιστάμενες μελέτες και υλικό τεκμηρίωσης συναφών φορέων από τη διεθνή εμπειρία. Σημαντική επιπλέον υπήρξε και η εμπειρία του φορέα από το ίδιο το πεδίο δηλαδή την παροχή υποστηρικτικών υπηρεσιών για επαγγελματική επανένταξη σε γυναίκες θύματα βίας.

Στόχος του εγχειριδίου αυτού είναι να εμπλουτίσει τον προβληματισμό, να αναδείξει νέες κρίσιμες όψεις για την αντιμετώπιση της βίας κατά των γυναικών όπως είναι η τριτογενής πρόληψη και ιδιαίτερα η *φάση αποκατάστασης* της κοινωνικής και επαγγελματικής ζωής των γυναικών. Μια φάση κρίσιμη γιατί έχει αποδειχθεί ότι η εξασφάλιση οικονομικής και επαγγελματικής αποκατάστασης μειώνει σημαντικά τις πιθανότητες επιστροφής ή παραμονής σε μια βίαιη σχέση λόγω οικονομικών αναγκών και εξαρτήσεων. Στοχεύει με τον τρόπο αυτό να συμβάλλει στην αύξηση της αποτελεσματικότητας και της εμβέλειας των πολιτικών και προγραμμάτων για την πρόληψη και εξάλειψη της έμφυλης βίας. Επίσης στόχος του είναι να συμβάλλει στην αναβάθμιση των γνώσεων και δεξιοτήτων (capacity building) των επαγγελματιών που εργάζονται στο πεδίο και παρέχουν υπηρεσίες υποστήριξης και συμβουλευτικής στις γυναίκες. Επιδιώκεται τέλος, η ευαισθητοποίηση όλων των παραγόντων της αγοράς εργασίας, των εργοδοτικών οργανώσεων και των διαμορφωτών πολιτικών απασχόλησης καθώς και των τοπικών κοινοτήτων σχετικά με την ανάγκη υποστήριξης για επαγγελματική αποκατάσταση και οικονομική ασφάλεια των γυναικών πρώην θυμάτων ενδοοικογενειακής βίας και των παιδιών τους.

Ειδικοί στόχοι

Οι ειδικοί στόχοι του παρόντος οδηγού είναι οι εξής:

1. Η κατανόηση των πολλαπλών και σύνθετων τρόπων με τους οποίους η ενδοοικογενειακή βία υπονομεύει την οικονομική κατάσταση των γυναικών και από την άλλη μεριά, πώς η φτώχεια και η οικονομική εξάρτηση

επηρεάζει τις προσπάθειες των γυναικών να διεκδικήσουν και να εξασφαλίσουν την ασφάλεια στη ζωή τους.

2. Διερεύνηση των στρατηγικών εκείνων που προωθούν την επίτευξη θετικών αποτελεσμάτων για την οικονομική (απο)κατάσταση των γυναικών.
3. Ανάπτυξη και προώθηση της εφαρμογής των στρατηγικών αυτών, της ενίσχυσης της οικονομικής ασφάλειας των γυναικών και των απαιτούμενων διαδρομών για μια ασφαλή, απαλλαγμένη από τη βία και τις εξαρτήσεις, ζωή.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1 – ΟΙ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΕΣ ΕΠΙΠΤΩΣΕΙΣ ΤΗΣ ΕΝΔΟΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΚΗΣ ΒΙΑΣ ΓΙΑ ΤΙΣ ΓΥΝΑΙΚΕΣ ΘΥΜΑΤΑ

*Πώς απειλεί η βία την οικονομική κατάσταση των γυναικών;
Τι σημαίνει η απώλεια οικονομικής ασφάλειας για τη ζωή των γυναικών και πώς
μπορούν να την ανακτήσουν;*

1.1. ΤΟ ΠΛΑΙΣΙΟ

Αν και υπάρχει σημαντική και κυρίως συστηματική έλλειψη στοιχείων στην Ελλάδα σχετικά με τα περιστατικά ενδοοικογενειακής βίας, τα τελευταία στοιχεία που δημοσιεύθηκαν από την ΓΓΙΦ¹, δεν μας κάνουν να αισιοδοξούμε καθώς τα ποσοστά, όπως συμβαίνει διεθνώς, ήταν και παραμένουν υψηλά, αν συνεκτιμηθούν τα στοιχεία σχετικά με τις κλήσεις που δέχονται οι γραμμές ΣΟΣ (της ΓΓΙΦ, του ΕΚΚΑ και άλλων φορέων και ΜΚΟ), του αριθμού γυναικών που υποδέχονται και εξυπηρετούν τα Συμβουλευτικά Κέντρα καθώς και τα εμπειρικά δεδομένα φορέων οργανώσεων και επαγγελματιών που ασχολούνται με την παροχή υπηρεσιών και την υλοποίηση δράσεων και προγραμμάτων για γυναίκες. Πόσο μάλλον που τα τελευταία στοιχεία τεκμηριώνουν αύξηση και του αριθμού των περιστατικών αλλά και της βαρύτητας τους - αν λάβει κανείς υπόψη τις δολοφονίες γυναικών που λαμβάνουν χώρα το τελευταίο διάστημα - εν μέσω μιας γενικευμένης οικονομικής, κοινωνικής και πολιτισμικής κρίσης. Είναι επίσης σαφές ότι η αντιμετώπιση της ενδοοικογενειακής βίας έχει ένα κόστος το οποίο σε άλλες χώρες λιγότερο και σε άλλες περισσότερο επιβαρύνει τις δημόσιες δαπάνες και τον κρατικό προϋπολογισμό. Το πρόγραμμα της ΓΓΙΦ με τη χρηματοδότηση από το ΕΣΠΑ για τη δημιουργία, στελέχωση και λειτουργία Συμβουλευτικών Κέντρων² σε όλη τη χώρα, τη λειτουργία της γραμμής ΣΟΣ και των προβλεπόμενων να χρηματοδοτηθούν Ξενώνων Φιλοξενίας καθώς και την ενίσχυση των δύο (2) Ξενώνων του ΕΚΚΑ, για πρώτη φορά στην Ελλάδα δημιουργεί τις προϋποθέσεις για την παροχή υπηρεσιών αρωγής των θυμάτων και την οργανωμένη αντιμετώπιση των επιπτώσεων της ενδοοικογενειακής βίας. Παρά τους περιορισμούς που τα μέτρα λιτότητας επιβάλλουν στις δημόσιες δαπάνες, το πρόγραμμα αυτό πρέπει να προχωρήσει και να ολοκληρωθεί και μάλιστα και μετά το πέρας της χρηματοδότησης από το ΕΣΠΑ, γιατί πίσω από αυτές τις δαπάνες και τους αριθμούς/ποσά, δεν πρέπει να ξεχνάμε ότι βρίσκονται χιλιάδες ατομικές

¹ www.isotita.gr

² Αφορά τα 14 Συμβουλευτικά Κέντρα (στις έδρες των 13 Περιφερειών και ένα στον Πειραιά) σε συνεργασία με τους τοπικούς φορείς. Βλ. www.isotita.gr

εμπειρίες κακοποίησης και σκληρών αγώνων των θυμάτων να απελευθερωθούν από τις άμεσες και διαρκείς συνέπειες της βίας, ένα βίωμα που διατρέχει και διαβρώνει τις ζωές τους.

Το παρόν Συμβουλευτικό Εργαλείο επιχειρεί να θέσει για πρώτη φορά το πλαίσιο της εξέτασης των συνεπειών της κακοποίησης στην οικονομική θέση και κατάσταση των γυναικών και τη συνάρθρωσή τους με τη διαδικασία αποκατάστασης (rehabilitation) γενικά. Για να γίνει κάτι τέτοιο απαιτείται συστηματική εθνικής εμβέλειας έρευνα, ωστόσο, μέσα από την πολυετή εμπειρία μας και την αξιοποίηση της διεθνούς βιβλιογραφίας και εμπειρίας, καταγράφονται και περιγράφονται ορισμένες σημαντικές και κοινά αποδεκτές όψεις του θέματος αυτού. Έτσι για παράδειγμα γίνεται αναφορά στις οικονομικές περιπλοκές που ανακύπτουν στη ζωή των θυμάτων (και των παιδιών τους) και των τρόπων που αυτές διαταράσσουν τις ζωές τους τόσο στο σύντομο χρόνο (κρίση) όσο και κυρίως μέσο- μακροπρόθεσμα.

Κεντρικού επίσης ενδιαφέροντος είναι οι πρωτοβουλίες των υπηρεσιών, να υποστηρίξουν τα θύματα ώστε να απελευθερωθούν από την οικονομική ανασφάλεια και την εξάρτηση καθώς και η υποστήριξη και αλληλόδραση με τις προσωπικές στρατηγικές που αναπτύσσουν οι γυναίκες προκειμένου να διαχειριστούν τα θέματα αυτά με αποτελεσματικό τρόπο.

Η επίδραση της έμφυλης βίας στην απασχόληση (Franzway, Zufferey & Chung 2007; Lloyd 1997, p. 73; Moe & Myrtle 2004), τη χρήση υπηρεσιών κοινωνικής προστασίας και πρόνοιας, (Riger & Staggs 2004b), τις ρυθμίσεις περιουσιακών και οικονομικών στοιχείων (Sheehan & Smyth 2000), την έλλειψη στέγης, και την άσκηση οικονομικής βίας (Branigan 2004; Evans 2007) είναι μερικά από τα θέματα με τα οποία έχει ασχοληθεί η έρευνα διεθνώς. Ωστόσο μικρή προσοχή έχει λάβει έως τώρα η σύνδεση και συνεξέταση όλων αυτών των παραμέτρων προκειμένου να οδηγηθούμε σε μια ολοκληρωμένη εικόνα των συνεπειών στη διαμόρφωση της οικονομικής θέσης και κατάστασης των θυμάτων ή αντίστοιχα να διερευνήσουμε νέες δυνατότητες και πρακτικές ατομικής ασφάλειας μέσω της οικονομικής προστασίας και εξασφάλισης. Με την έννοια αυτή, το παρόν Συμβουλευτικό Εργαλείο επιδιώκει να ανοίξει τη συζήτηση, να αναδείξει τα υφιστάμενα κενά και τις ελλείψεις που διαπιστώνονται στον τομέα της τριτογενούς πρόληψης και συγκεκριμένα κατά την φάση της αποκατάστασης (rehabilitation) και να προτείνει πολιτικές, τρόπους και πρακτικές για την κάλυψή των κενών αυτών.

Πρέπει επίσης να θέσουμε στην ατζέντα της δημόσιας συζήτησης τις δυνατότητες που έχουμε ή δεν έχουμε από άλλες, κρατικές και όχι μόνον, παροχές και που δυσχεραίνουν και καθιστούν πολύπλοκη την εξεύρεση μιας αποτελεσματικής λύσης. Για παράδειγμα, η απουσία στην Ελλάδα επαρκών μέτρων προστασίας, παροχής επιδομάτων και κυρίως σε ότι αφορά το ελάχιστο εγγυημένο εισόδημα, ως ασπίδα προστασίας απέναντι στη φτώχεια, δημιουργεί σημαντικές αν όχι ανυπέρβλητες δυσκολίες στην υποστήριξη των γυναικών θυμάτων κακοποίησης κατά τη φάση της αποκατάστασης και συνιστά μόνιμη πηγή άγχους και ματαίωσης για τα στελέχη που εργάζονται στο πεδίο αυτό. Επιπλέον, εξακολουθώντας να παραβλέπονται και να υποτιμούνται οι οικονομικές συνέπειες της ενδοοικογενειακής βίας, έχει ως αποτέλεσμα αφενός υφιστάμενα μέτρα και πολιτικές να μην λαμβάνουν υπόψη, και αφετέρου, πρακτικές επαγγελματιών και στελεχών υποστηρικτικών υπηρεσιών, να μην κατανοούν πλήρως, τις

πραγματικότητες που διαμορφώνονται ως συνέπεια της εμπειρίας της κακοποίησης, και εν τέλει να συμβάλλουν σε μια δευτερογενή οικονομική δυσπραγία των θυμάτων.

Από τη σκοπιά αυτή, το Συμβουλευτικό Εργαλείο θα έχει επιτελέσει την αποστολή του αν συμβάλλει στην ανάδειξη του ρόλου των υπηρεσιών, των κυβερνητικών (κεντρικού και περιφερειακού επιπέδου) πολιτικών στην υποστήριξη ή αντίθετα την ανάσχεση των προσπαθειών των γυναικών, να εξασφαλίσουν μια οικονομική βάση για τη ζωή τους και τα παιδιά τους. Βάση πάνω στην οποία θα οικοδομήσουν μια ζωή με ασφάλεια και αξιοπρέπεια και η κοινωνία μας θα διασφαλίσει το σεβασμό των βασικών ανθρωπίνων δικαιωμάτων τους.

1.2. ΕΝΔΟΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΚΗ ΒΙΑ ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΣ ΑΠΟΚΛΕΙΣΜΟΣ

Ανεξάρτητα από την προηγούμενη οικονομική τους κατάσταση πολλές γυναίκες αντιμετωπίζουν οικονομικό κίνδυνο ή κίνδυνο φτώχειας ως αποτέλεσμα της έμφυλης βίας. Για τις γυναίκες που ζουν σε βίαιες σχέσεις, η οικονομική ανέχεια και εξάρτηση μπορεί να περιορίσουν τόσο την ικανότητά τους όσο και την επιδίωξή τους να φύγουν, ωθώντας πολλές γυναίκες θύματα βίας να παραμένουν ή να επιστρέφουν σε επικίνδυνες για την ασφάλεια τους καταστάσεις. (Moshier, Evans & Little 2004).

Στην Ελλάδα, η πρόβλεψη για μέτρα, παρεμβάσεις και στοχευμένες πολιτικές για την αποκατάσταση των γυναικών θυμάτων βίας δεν μπορεί παρά να συνδέεται με τις πολιτικές κοινωνικής (επαν)-ένταξης, σημαντικό στοιχείο για την επίτευξη κοινωνικής δικαιοσύνης. Η ικανότητα των ατόμων να αναζητήσουν και να βρουν εργασία, να έχουν πρόσβαση σε υπηρεσίες, να αναπτύξουν κοινωνικά δίκτυα μέσω της οικογένειας, των φίλων, της εργασίας, των προσωπικών τους ενδιαφερόντων και της τοπικής τους κοινότητας αλλά ακόμη το να διαχειρίζονται κρίσεις όπως ασθένεια, θάνατος ή ανεργία καθώς και να έχουν «φωνή» που να εισακούγεται συνιστούν βασικές παραμέτρους και όψεις της κοινωνικής τους ένταξης.

Με την έννοια αυτή, πρέπει να τεθεί στο επίκεντρο της συζήτησης και του ενδιαφέροντος όλων όσων εμπλέκονται με το σχεδιασμό και την εφαρμογή πολιτικών υποστήριξης των θυμάτων βίας, η κατανόηση της σημασίας των τρόπων εκείνων με τους οποίους η άσκηση βίας εκ μέρους των ανδρών κατά των γυναικών συμβάλλει στον κοινωνικό τους αποκλεισμό.

Αυτό γίνεται φανερό **στην άμεση αρνητική επίπτωση** της κακοποίησης στην οικονομική κατάσταση των θυμάτων όπως η συμβολή σε χρέη (προϋπάρχοντα ή νέα), η επίδραση στην ικανότητά τους να διατηρήσουν την εργασία τους και η υπονόμηση της δυνατότητας να εξασφαλίσουν στέγη για τις ίδιες και τα παιδιά τους. Φανερές γίνονται επίσης οι αρνητικές επιδράσεις στο χαμηλό επίπεδο φυσικής και ψυχικής υγείας των θυμάτων, την αναπηρία και το (ψυχικό) τραύμα.

Τέλος, η ενδοοικογενειακή βία είναι παράγοντας αποδυνάμωσης (disempowerement) για τα θύματα, που υπονομεύει την αυτοεκτίμηση των γυναικών και την αίσθηση της δυνατότητας τους για εμπρόθετη δράση (agency). Συχνά ακόμη συμβάλλει στην ανάπτυξη αισθημάτων ντροπής και φόβου ή /και πραγματικής απόρριψης από τους άλλους. Οι προσπάθειες κατά συνέπεια να

προβλέψουμε και να αποφύγουμε τις οικονομικές επιπτώσεις της έμφυλης βίας στα θύματα, είναι κεντρικής σημασίας στην προώθηση της κοινωνικής τους ένταξης.

1.3. ΤΑ ΘΕΜΑΤΑ- ΚΛΕΙΔΙΑ

Σε γενικό πλαίσιο τα θέματα κλειδιά προκύπτουν αφενός από τη συγκέντρωση στοιχείων και δεδομένων από τη διεθνή εμπειρία, και αφετέρου, από τη συστηματική και μακρόχρονη ενασχόληση με τα θέματα αντιμετώπισης της βίας κατά των γυναικών και τις σχετικές διαπιστώσεις και τα συμπεράσματα που η ενεργός εμπλοκή μας με το αντικείμενο/πεδίο αυτό έχει οδηγήσει. Συνοπτικά θα μπορούσαμε να αναφέρουμε τα εξής:

Θέματα- κλειδιά για την αποκατάσταση των θυμάτων έμφυλης βίας
1. Τα οικονομικά θέματα συνιστούν παράγοντα κλειδί στην απόφαση των γυναικών να παραμείνουν ή να εγκαταλείψουν βίαιες σχέσεις.
2. Οικονομική αποστέρηση ή φτώχεια συχνά είναι αποτέλεσμα της ενδοοικογενειακής βίας.
3. Η οικονομική δυσπραγία επιδρά στην αποκατάσταση των γυναικών μετά την απομάκρυνση ή το χωρισμό.
4. Είναι περιορισμένη η δυνατότητα επιβολής των οικονομικών μέτρων π.χ. έγκαιρη και σταθερή απόδοση των κοινώς συμφωνηθέντων ή /και νομίμως εκδικασμένων χρηματικών βοηθημάτων (διατροφή) που προβλέπει ποινές για την καθυστέρηση ή και τη μη καταβολή της διατροφής. Στο πλαίσιο μάλιστα της γενικευμένης οικονομικής κρίσης τα θέματα αυτά έχουν πάρει δραματικές διαστάσεις εις βάρος των γυναικών θυμάτων ενδοοικογενειακής βίας.
5. Δεν υφίσταται τυπικής ή νομικής μορφής λογοδοσία του θύτη ως προς τις οικονομικές επιπτώσεις της βίας (στη σύζυγο/σύντροφο ή και τα παιδιά).

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2 - ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΕΞΑΣΦΑΛΙΣΗ/ ΑΣΦΑΛΕΙΑ

2.1. ΑΝΤΙΚΕΙΜΕΝΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ – ΘΕΣΗ ΤΩΝ ΓΥΝΑΙΚΩΝ ΣΤΗΝ ΑΠΑΣΧΟΛΗΣΗ – ΟΙ ΕΠΙΒΑΡΥΝΤΙΚΕΣ ΕΠΙΠΤΩΣΕΙΣ ΤΗΣ ΚΡΙΣΗΣ

Η οικονομική κρίση που πλήττει τη χώρα μας έχει συντείνει στην επιδείνωση των άνισων συνθηκών διαβίωσης και εργασίας τόσο των ανδρών όσο και των γυναικών αλλά με διαφορετικό τρόπο, ανάλογα με το φύλο. Με την επέκταση της κρίσης σε όλους σχεδόν τους τομείς απασχόλησης, σε συνδυασμό με τη μεγάλη αύξηση της ανεργίας, την αύξηση των άμεσων και των έμμεσων φόρων, την εφαρμογή των μέτρων λιτότητας με τη μείωση των μισθών και των συντάξεων, **η θέση των γυναικών υποβαθμίζεται όλο και περισσότερο και επομένως, οι γυναίκες υφίστανται μεγαλύτερες συνέπειες.**

Είναι γεγονός ότι η κρίση πλήττει πάντοτε περισσότερο τις ευπαθείς ομάδες του πληθυσμού, στις οποίες οι γυναίκες υπέρ-εκπροσωπούνται. Μεγάλες κατηγορίες γυναικών αντιμετωπίζουν πολλαπλές διακρίσεις, όταν οι διακρίσεις λόγω φύλου συνδυάζονται και ενισχύονται από διακρίσεις που οφείλονται σε κοινωνικούς παράγοντες όπως κοινωνική τάξη, εθνική καταγωγή, αναπηρία, ηλικία, απομακρυσμένος τόπος διαμονής κ.λπ.. Οι άνεργες, οι μετανάστριες, οι μονογονείς, οι γυναίκες με αναπηρίες, οι Ρομά, **τα θύματα έμφυλης βίας** κ.α. αποτελούν ομάδες γυναικών, οι οποίες είναι περισσότερο ευάλωτες στις συνέπειες της οικονομικής κρίσης. Επιπλέον, η οικονομική κρίση έχει επιφέρει σημαντικές επιπτώσεις στην αγορά εργασίας και στην ανεργία καθώς η εμπειρία και από προηγούμενες κρίσεις δείχνει ότι:

-
- η απασχόληση των ανδρών γενικά ανακάμπτει γρηγορότερα από ό,τι των γυναικών (Smith, 2009),
- για τα άτομα που καθίστανται άνεργα, ο κίνδυνος να μην επαναπασχοληθούν είναι υψηλότερος για τις γυναίκες,

Σύμφωνα με μελέτη της **Διεθνούς Συνομοσπονδίας Συνδικάτων (ITUC) το 2009**, η συντριπτική πλειονότητα των εργαζομένων στην άτυπη οικονομία, ή στην οικιακή εργασία είναι γυναίκες, **οι οποίες αποτελούν σχεδόν το 70% των φτωχών** και εξακολουθούν να υπέρ-εκπροσωπούνται σε επισφαλείς, χαμηλής ειδίκευσης, χαμηλά αμειβόμενες θέσεις εργασίας με ελάχιστες προοπτικές για την εξέλιξη της σταδιοδρομίας τους.

Οι επιπτώσεις της κρίσης για τις γυναίκες είναι δραματικές λόγω των περικοπών των θέσεων εργασίας στον δημόσιο τομέα, όπου η πλειονότητα των εργαζόμενων είναι γυναίκες, καθώς και των περικοπών των μισθών τους. Οι προσλήψεις στο δημόσιο τομέα έχουν παγώσει, συμπεριλαμβανομένων των τομέων της υγείας και της εκπαίδευσης στους οποίους κυριαρχούσαν οι γυναίκες, που σημαίνει αύξηση του αριθμού των γυναικών χωρίς επαρκή κοινωνική προστασία όπως είναι οι παροχές μητρότητας.

Οι μισθοί και οι συντάξεις μειώθηκαν τόσο στο δημόσιο όσο και στον ιδιωτικό τομέα. **(«Το τίμημα της λιτότητας - οι επιπτώσεις στα δικαιώματα των γυναικών και στην ισότητα των φύλων στην Ευρώπη», European Women's Lobby, 2012).** Επιπλέον, οι γυναίκες αναγκάζονται να εγκαταλείψουν την αμειβόμενη

εργασία, προκειμένου να καλύψουν ανάγκες που πλέον δεν καλύπτει το κράτος και που αφορούν στη φροντίδα της οικογένειας, των παιδιών και των ηλικιωμένων ατόμων. Επιπρόσθετα, οι γυναίκες θίγονται περισσότερο από το πρόγραμμα οικονομικής προσαρμογής γιατί **υπέρ-εκπροσωπούνται στις ευέλικτες μορφές απασχόλησης**, στους χαμηλά αμειβόμενους εργαζόμενους και είναι πιο ευάλωτες στις ατομικές διαπραγματεύσεις μισθών και στους εκβιασμούς εργοδοτών για την επιβολή όρων και συνθηκών εργασίας που καταστρατηγούν τα δικαιώματά τους.

Η αυξανόμενη ανεργία, η συρρίκνωση των συντάξεων, η αύξηση των φόρων, είναι μερικές από τις προκλήσεις που αντιμετωπίζουν οι γυναίκες κατά τη διάρκεια της οικονομικής κρίσης. Το πρώτο κύμα της οικονομικής και δημοσιονομικής κρίσης στην Ελλάδα καθώς και το πρόγραμμα διαρθρωτικής προσαρμογής που εφαρμόζονται για την αντιμετώπισή της, συνέβαλε στην όξυνση των ανισοτήτων μεταξύ των φύλων. Η κρίση είχε ως αποτέλεσμα την αύξηση των ποσοστών **μερικής απασχόλησης**, με τα ποσοστά να αυξάνονται κατά 25% για τους άνδρες και σχεδόν 20% για τις γυναίκες (Οργανισμός για τα Δικαιώματα της Γυναίκας στο πλαίσιο της ανάπτυξης 2009, AWID). Παρά τη σημαντική αύξηση του αριθμού των ανδρών που εργάζονται με καθεστώς μερικής απασχόλησης, **οι γυναίκες είναι αυτές που εξακολουθούν να αποτελούν περίπου τα 3/4 των εργαζομένων με μερική απασχόληση που έπαιρναν χαμηλούς μισθούς και είχαν περιορισμένες κοινωνικές παροχές. Οι διαφορές στους μισθούς στα άτομα διαφορετικών φύλων που υπήρχαν και στους δύο τομείς σε ποσοστό 20%, ήταν μεγαλύτερες στον ιδιωτικό τομέα.**

Ένα άλλο αποτέλεσμα της κρίσης είναι η αύξηση της φτώχειας. Πριν την οικονομική κρίση, η Ελλάδα είχε ήδη υψηλότερα επίπεδα φτώχειας από ό, τι άλλες χώρες της ευρωζώνης. **Το 2007, το 21% των γυναικών και το 18% των ανδρών ανήκαν στην τάξη των φτωχών.** Σήμερα, πολλά άτομα που πριν ανήκαν στη μεσαία τάξη, τώρα υπάγονται στην κατηγορία των φτωχών. Από τη δειγματοληπτική Έρευνα Εισοδήματος και Συνθηκών Διαβίωσης των Νοικοκυριών (Statistics on Income and Living Conditions) έτους 2010 που διεξήχθη από την Ελληνική Στατιστική Αρχή (ΕΛΣΤΑΤ) προκύπτει ότι (ΕΛΣΤΑΤ, 2012):

- Τα νοικοκυριά που βρίσκονται σε κίνδυνο φτώχειας εκτιμώνται σε 868.597 και τα μέλη τους σε 2.204.800.
- Ο κίνδυνος φτώχειας για παιδιά ηλικίας 0-17 ετών (παιδική φτώχεια) ανέρχεται σε 23% και είναι υψηλότερος κατά, περίπου, τρεις ποσοστιαίες μονάδες από το αντίστοιχο ποσοστό του συνολικού πληθυσμού.
- Ο κίνδυνος φτώχειας για άτομα ηλικίας άνω των 65 ετών υπολογίζεται σε ποσοστό 21,3% και είναι μειωμένος κατά 0,1 της ποσοστιαίας μονάδας σε σχέση με το προηγούμενο έτος.
- Ο πληθυσμός σε κίνδυνο φτώχειας ή κοινωνικό αποκλεισμό ανέρχεται σε 3.030.900 άτομα.

Ο πληθυσμός που απειλείται από τη φτώχεια είναι κυρίως: α) Γυναίκες άνεργες (40,0%), β) Μονογονεϊκά νοικοκυριά με, τουλάχιστον, ένα εξαρτώμενο παιδί (33,4%), γ) Νοικοκυριά με έναν ενήλικα ηλικίας 65 ετών και άνω (30,1%), δ) Νοικοκυριά με 3 ή περισσότερους ενήλικες με εξαρτώμενα παιδιά (29,3%), ε)

Μονοπρόσωπα νοικοκυριά με μέλος θήλυ (27,7%) και στ) Παιδιά ηλικίας 0-17 ετών (23,0%).

Ανεργία

Στην Ελλάδα η αύξηση της ανεργίας ήταν εκρηκτική, με τα ποσοστά της ανεργίας να έχουν σχεδόν τριπλασιαστεί και να έχουν φτάσει στο 24,3% το 2012 και την Ελλάδα να κατέχει τη 2η χειρότερη θέση στο δείκτη αυτό μεταξύ των 27 χωρών της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Στις γυναίκες μάλιστα, τα Ελληνικά ποσοστά ήταν ακόμα υψηλότερα φθάνοντας το 28,1%. Ειδικά στους νέους κάτω των 25 ετών, τα ποσοστά στην Ελλάδα είναι απογοητευτικά ξεπερνώντας τον έναν στους δύο (55,3%) συνολικά και φθάνοντας σχεδόν στις 2 στις 3 νέες γυναίκες (63,2%) (Eurostat, 2013).

Το προφίλ των γυναικών θυμάτων ενδοοικογενειακής βίας

Στη βάση των στοιχείων σχετικά με την οικονομική κατάσταση των γυναικών που απευθύνθηκαν στη γραμμή ΣΟΣ της ΓΓΙΦ, σε ένα ποσοστό 20% και 19% την περιγράφουν ως κακή και μέτρια αντίστοιχα. Επιπλέον, περίπου οι μισές γυναίκες (44%) δεν διαθέτουν μισθό από εργασία αφού είναι εκτός αγοράς εργασίας - 31% είναι άνεργες και 13% ανενεργές.³ Για αρκετές από αυτές οι υποχρεώσεις φροντίδας μικρών παιδιών δημιουργεί δυσκολίες συμφιλίωσης επαγγελματικής και προσωπικής ζωής και κατά συνέπεια δυσκολίες να διατηρήσουν ή να αναζητήσουν εργασία. Αποτελούν ωστόσο συχνά ένα καλά εκπαιδευμένο και ευέλικτο ανθρώπινο δυναμικό (13% είναι τριτοβάθμιας εκπαίδευσης).

Είναι προφανές από όλα τα προηγούμενα, ότι οι αντικειμενικές αυτές συνθήκες που καθορίζουν τη θέση των γυναικών ως προς την αγορά εργασίας και την απασχόληση, πολλαπλά επιβαρυνμένη από τις συνέπειες της οικονομικής και κοινωνικής κρίσης, δημιουργεί ένα ασφυκτικό πλαίσιο για την απόκτηση οικονομικής αυτοδυναμίας των γυναικών πρώην θυμάτων, απαραίτητη για την αποφυγή της κακοποίησης. Από την άλλη μεριά, παρατηρείται αύξηση των περιστατικών βίας με αποτέλεσμα να δημιουργείται ένα σπιράλ έντασης και επέκτασης της βίας ως μέσου καταφυγής για την αντιμετώπιση των ψυχικών πιέσεων και των αδιεξόδων στα οποία υπόκεινται τα άτομα στις παρούσες παροξυμμένες συνθήκες ύπαρξης. Σε κοινωνικό και ιδεολογικό πλαίσιο διαπιστώνεται επιπλέον επιδείνωση και εξάπλωση του σεξισμού σε όλες τις πτυχές του δημόσιου βίου, που δημιουργεί κινδύνους για κρίσιμη υπαναχώρηση των κεκτημένων των γυναικών στην κατεύθυνση της ισότητας και ουσιαστικής κατοχύρωσης των δικαιωμάτων τους.

2.2. ΥΠΟΚΕΙΜΕΝΙΚΗ ΠΡΟΣΛΗΨΗ ΤΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ ΑΣΦΑΛΕΙΑΣ

2.2.1. Η υποκειμενική κατανόηση της οικονομικής ασφάλειας – εκ μέρους των ίδιων των γυναικών θυμάτων βίας

³ Στοιχεία από την επεξεργασία των στοιχείων που απευθύνθηκαν στη γραμμή ΣΟΣ της ΓΓΙΦ για την περίοδο 3/2011-3/2013.

Ορίζοντας την οικονομική ασφάλεια

Αξιοποιώντας τα ποιοτικά ευρήματα έρευνας⁴ που διεξήχθη με στόχο τη διερεύνηση των υποκειμενικών απόψεων και προσλήψεων σχετικά με την οικονομική ασφάλεια, από τις περιγραφές των ίδιων των γυναικών διαπιστώνεται ότι οι περισσότερες απαντήσεις για το τί σημαίνει οικονομική ασφάλεια ήταν αρκετά μετριοπαθείς: να μπορούν να ανταποκριθούν στις άμεσες οικονομικές τους υποχρεώσεις και λογαριασμούς και να μπορούν να καλύψουν τις οικονομικές ανάγκες των παιδιών τους. Κατ' αυτό το λόγο βέβαια, η οικονομική ασφάλεια για εκείνες πάνω από όλα σήμαινε **ενδυνάμωση**: να αποκτήσουν τον έλεγχο των οικονομικών τους και να είναι σε θέση να σταματήσουν να ανησυχούν για το αν θα μπορούν να πληρώσουν.

«Να έχω μια δουλειά, ένα σπίτι να μένω, χρήματα δικά μου, να μπορώ να παρέχω τα βασικά αγαθά στα παιδιά μου, να μπορώ να εξασφαλίσω το μέλλον των παιδιών...μια καλύτερη ζωή για μένα και τα παιδιά μου, να έχω κάτι στην άκρη, να μπορώ να αποταμιεύω ...»⁵

Τα βασικά θέματα που απασχολούν τις γυναίκες μετά την απομάκρυνση από μια βίαιη σχέση είναι:

Ασφάλεια –η κακοποίηση συνεχίζεται πολύ μετά το τέλος της σχέσης

Μια διαρκής ανασφάλεια δεσπόζει στη ζωή των περισσότερων γυναικών πρώην θυμάτων ενδο-οικογενειακής βίας ακόμη και μετά από μεγάλο διάστημα καθώς έχουν σωρεύσει πολλές αρνητικές εμπειρίες απειλών, επιθετικότητας, διαβούλευσης τους στα παιδιά κ.α.

Στέγαση

Μετά την απομάκρυνση χωρισμό από τον βίαιο σύντροφο /σύζυγο πολλές γυναίκες ωθούνται (συχνά βιαίως) να εγκαταλείψουν την οικογενειακή εστία με συνέπεια να καθίστανται άμεσα άστεγες.

Η εξεύρεση ασφαλούς και οικονομικά αντιμετωπίσιμου και κατάλληλου καταλύματος /στέγης συνιστά τη μεγαλύτερη έγνοια των γυναικών που εγκαταλείπουν τη βίαιη σχέση. Λίγες είναι εκείνες που κατορθώνουν να διαχειριστούν τέτοιου τύπου ζητήματα ή να παραμείνουν εκείνες και τα παιδιά τους στην οικογενειακή στέγη (αν και οι περισσότερες διαμένουν σε χαμηλού επιπέδου στεγαστικές συνθήκες) ή να βρουν προσωρινή λύση (σε ξενώνα φιλοξενίας ή σε φιλικό ή συγγενικό σπίτι).

Ορισμένες επιπλέον αναγκάστηκαν να αφήσουν πίσω τους ολόκληρο το βίός τους (οικοσκευή)

⁴ Dr Rochelle Braaf & Isabelle Barrett Meyering «Economic wellbeing: what does it really mean for women and their children affected by domestic violence?» Australian Domestic & Family Violence Clearinghouse, 11th Australian Institute of Family Studies Conference - Sustaining Families in Challenging Times, Melbourne, 7 – 9 July 2010

⁵ Οπ.πρ

Κοινωνική ασφάλιση

Είτε άμεσα, είτε έμμεσα ασφαλισμένες μέσω του συζύγου, σε πολλές περιπτώσεις δεν διαθέτουν ιατρό-φαρμακευτική ασφάλιση. Ιδιαίτερα όσες είναι μετανάστριες και όχι μόνον, και εργάζονται στον άτυπο τομέα, παραμένουν ανασφάλιστες. Συχνά δεν διαθέτουν ούτε καν τα χρήματα για να εξασφαλίσουν πρόσβαση σε δημόσια νοσοκομεία.

Υποστήριξη των παιδιών

Η απώλεια της οικονομικής σταθερότητας, η έκθεση σε οικονομικές απαιτήσεις σχετικά με τη διευθέτηση των ζητημάτων του χωρισμού /διαζυγίου, η αδυναμία προς εργασία ή/και η αδυναμία εξεύρεσης εργασίας εμποδίζει συχνά τις μητέρες να ικανοποιήσουν βασικές βιοτικές ανάγκες ή να παρέχουν στα παιδιά τους όλα τα απαιτούμενα για την ομαλή ανάπτυξή τους

Φροντίδα υγείας (φυσική και ψυχολογική)

Η εμπειρία αυτής της αποπτώχευσης ή των οικονομικών δυσκολιών επιβραδύνει την ανάκαμψη τους από το τραύμα της βίας με δύο σημαντικούς τρόπους: α) δεν διαθέτουν τους οικονομικούς πόρους για να έχουν πρόσβαση σε όλη τη βοήθεια που χρειάζονται για να ανακάμψουν από την κακοποιητική /βίαιη σχέση π.χ. για να φροντίσουν την υγεία τους (φυσική και ψυχική) και β) νοιώθουν τις οικονομικές επιπτώσεις της σχέσης ως συνέχεια της κακοποίησης δυσκολεύοντας τις προσπάθειες τους να προχωρήσουν στη ζωή τους.

Συνεχιζόμενοι δικαστικοί αγώνες -Νομικές /δικαστικές διαμάχες

Μια άλλη πηγή αποστέρησης οικονομικών διαθέσιμων για τις γυναίκες είναι οι νομικές δαπάνες για δικαστικούς αγώνες με τους πρώην συντρόφους. Πολλές γυναίκες έχουν να αντιμετωπίσουν δικαστήρια για μια σειρά θέματα όπως: ποινικές υποθέσεις, αστικές υποθέσεις που συμπεριλαμβάνουν την επιμέλεια παιδιών, τη διευθέτηση περιουσιακών και κληρονομικών θεμάτων, αποζημίωσης των θυμάτων /διατροφή, πτώχευση και κοινές επιχειρηματικές δραστηριότητες κλπ. Τα νομικά αυτά θέματα καταλήγουν να κοστίζουν σε δικαστικά και δικηγορικά έξοδα, απώλεια εργάσιμων ημερών, αμειβόμενη φροντίδα παιδιών κλπ

Επιπλέον συχνά στερούνται της πληροφόρησης για πρόσβαση σε δωρεάν νομικές συμβουλές που θα υποστηρίξουν μια απόφαση τους, καθώς και τις οικονομικές δυνατότητες να πάρουν νομικές συμβουλές για τον εαυτό τους και τα παιδιά τους ή/και να εξασφαλίσουν μια καλή νομική υποστήριξη στα δικαστήρια.

Συνολικά οι γυναίκες δηλώνουν αποκαρδιωμένες και απογοητευμένες με την όλη νομική διαδικασία θεωρώντας ότι δεν είχαν επαρκή και υποστηρικτική νομική εκπροσώπηση, με συμβιβασμούς μεταξύ διάδικων, με υποτίμηση της περίπτωσης τους και κυρίως με την οικονομική εξουθένωση τους σε περιπτώσεις δικαστικής διαμάχης.

Απασχόληση και εκπαίδευση/κατάρτιση /αναβάθμιση προσόντων

Αρκετές είναι οι γυναίκες οι οποίες υποχρεώνονται να αφήσουν τις δουλειές τους κατά τη φάση χωρισμού. Επίσης αρκετές εξακολουθούν να παρενοχλούνται στο χώρο εργασίας τους από τον πρώην σύζυγο/σύντροφο, μέσω ενοχλητικών και προσβλητικών /απειλητικών τηλεφωνημάτων. Σε άλλες δεν τους επέτρεπαν να εργασθούν οι πρώην σύζυγοι και βρίσκονται σε δυσμενή θέση στην προσπάθειά τους να (επαν)ενταχθούν στην αγορά εργασίας. Γενικά η πρόσβαση σε θέσεις εργασίας επιβαρύνεται πολλαπλά, πολλώ δε μάλλον στις παρούσες συνθήκες με τα εκρηκτικά ποσοστά ανεργίας και τις δυσμενείς

συνθήκες που επικρατούν στην αγορά εργασίας.

Πληρωμή λογαριασμών και χρεών

Κάποιες γυναίκες υποχρεώνονται να αναλάβουν οικογενειακή χρέη και δάνεια τα οποία συνήφθησαν από το σύζυγο κατά τη διάρκεια της σχέσης -συχνά χωρίς τη γνώση τους.

Πρόκειται σε κάποιες περιπτώσεις για χρέη και δάνεια στο όνομα και των δυο και τα οποία αρνείται ή δεν δύναται ο σύζυγος να αποπληρώσει . Τέτοια περιστατικά έχουν πολλαπλές συνέπειες για τις γυναίκες μεταξύ των οποίων κακή πίστη, οικονομική καταστροφή και πτώχευση.

Οικονομικός (ανα)αλφαριθμητισμός

Πολλές γυναίκες ως αποτέλεσμα της κατανομής των ρόλων στο εσωτερικό της οικογένειας δεν είχαν άμεση ανάμιξη στη διαχείριση των οικονομικών θεμάτων, με αποτέλεσμα να βρίσκονται με ένα σημαντικό έλλειμμα γνώσης και αντίστοιχων δεξιοτήτων για τη διαχείριση θεμάτων όπως περιουσιακά, φορολογία, συναλλαγές με τραπεζικό σύστημα κ.α. Η έλλειψη αυτή τις εμποδίζει στη λήψη οικονομικής φύσης αποφάσεων.

Μένω ή φεύγω

Οι οικονομικές συνθήκες για την πλειοψηφία των γυναικών συνιστούν τον κρίσιμο παράγοντα που επηρεάζει την απόφασή τους να φύγουν ή να παραμείνουν σε μια βίαιη σχέση.

Τα οικονομικά θέματα ως κίνητρο για να φύγουν

Πρόκειται στην ουσία για μορφές οικονομικής βίας που συνδέονται με πρακτικές και συμπεριφορές των συντρόφων:

- Έλεγχος του οικογενειακού εισοδήματος
- Έλεγχος της εργασίας των γυναικών
- Χρήση των οικονομικών των γυναικών, συχνά χωρίς ίδια γνώση
- Η δημιουργία χρεών
- Σε κάποιες περιπτώσεις σχετίζεται και με τη χρήση τοξικών ουσιών ή αλκοόλ των συζύγων που επηρεάζει την οικονομική κατάσταση της οικογένειας και δημιουργεί αποστερήσεις.

Τα οικονομικά θέματα ως αιτία παραμονής

Για άλλες γυναίκες οι ανησυχίες για την οικονομική τους εξάρτηση και ανασφάλεια τις αποτρέπουν να εγκαταλείψουν τη βίαιη σχέση. Αυτό συχνά ισχύει ακόμη και για γυναίκες με σχετικά καλή οικονομική κατάσταση, αλλά που δεν εργάζονταν έχοντας αναλάβει τη φροντίδα και το μέγλωμα των παιδιών ή δεν είχαν

πρόσβαση στους οικογενειακούς λογαριασμούς. Σε κάποιες περιπτώσεις οι άνδρες απειλούν συστηματικά με οικονομικές συνέπειες τις γυναίκες σε περίπτωση που εγκαταλείψουν τη σχέση, π.χ. με την απειλή δικαστικών κινήσεων, απώλεια περιουσίας ή παραίτησή τους από κάθε οικονομική υποστήριξη μετά το χωρισμό. **Πολλές γυναίκες είχαν παραμείνει σε βίαιες σχέσεις για χρόνια εξ' αιτίας του φόβου ότι δεν θα είναι σε θέση να επιβιώσουν οικονομικά μόνες τους.**

Άλλες γυναίκες συνεχίζουν να βιώνουν τη βία των πρώην συζύγων/συντρόφων ακόμη και μετά το χωρισμό και να στερούνται των οικονομικών δυνατοτήτων να λάβουν περαιτέρω προφυλάξεις όπως να εγκαταστήσουν μέτρα ασφαλείας γύρω από το σπίτι ή να μετακομίσουν σε ασφαλέστερο σημείο. Τέλος, σε ορισμένες περιπτώσεις η έλλειψη οικονομικών δυνατοτήτων συνιστά κρίσιμο παράγοντα για να επιστρέψουν σε μια βίαιη σχέση.

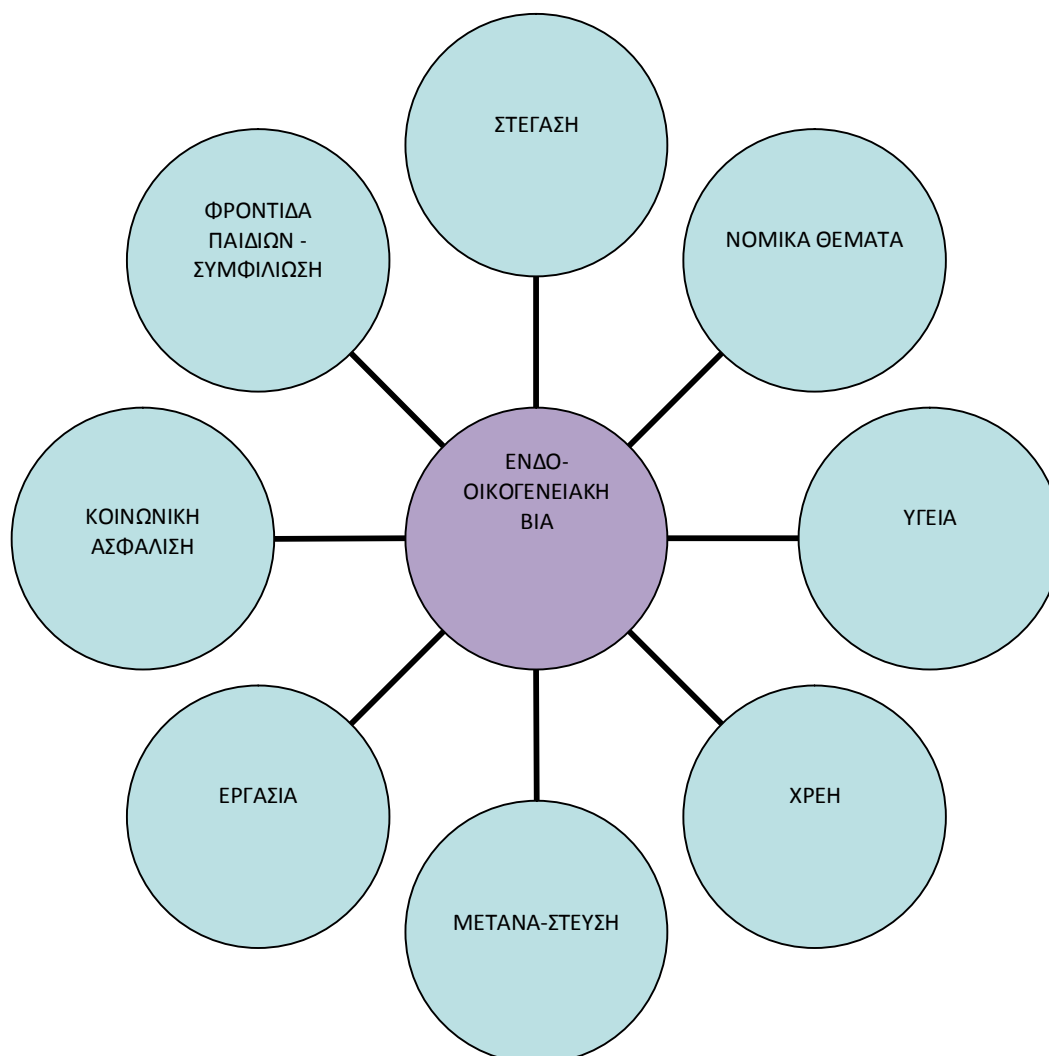
**Τι θέλουν οι γυναίκες στο πλαίσιο της οικονομικής ασφάλειας
Βαθύτερη ανάγκη και επιθυμία:**

- Να έχουν τον έλεγχο των οικονομικών τους
- Να κάνουν επιλογές και να παίρνουν αποφάσεις με όλες τις απαιτούμενες και χρήσιμες πληροφορίες
- Να έχουν ελευθερία να παίρνουν τις δικές τους αποφάσεις
- Να έχουν οικονομική ανεξαρτησία

Σε ένα βαθύτερο ψυχο-διανοητικό επίπεδο, η πρόσληψη και βίωση της οικονομικής ασφάλειας αποκτά περιεχόμενο και νόημα όχι μόνο ως προς την αντιμετώπιση των καθημερινών αναγκών, αλλά και ως προς σημαντικές λειτουργικές ικανότητες ζωής για την ισορροπία των υποκειμένων όπως: η επανάκτηση του ελέγχου πάνω στη ζωή, η υπέρβαση της αίσθησης αδυναμίας που έχουν βιώσει λόγω της κακοποιητικής σχέσης. Η υποκειμενική πρόσληψη της οικονομικής ασφάλειας παίρνει συχνά και άλλες διαστάσεις όπως «να μην είμαι εξαρτημένη όχι μόνο από τον πρώην σύζυγο αλλά και την οικογένεια, τις κρατικές/δημόσιες υπηρεσίες, τους πιστωτές» ή το «να μπορείς να στηρίζεις και να φροντίζεις τον εαυτό σου, να μπορείς να παίρνεις αποφάσεις χωρίς να χρειάζεται να ζητάς την άδεια από κανέναν». Επιπλέον, η προσδοκία των γυναικών πρώην θυμάτων για οικονομική ανεξαρτησία φέρνει στο προσκήνιο και επιπτώσεις όπως σχετικά με την αίσθηση του ανήκειν και της αναγνώρισης εκ μέρους της κοινότητας, την κοινωνική ενσωμάτωση, την απαλλαγή από διακρίσεις και κοινωνικό στιγματισμό, την υγεία, την εκπαίδευση και τη συνοχή της οικογένειας, και τέλος, την ελπίδα για το μέλλον.

Αυτά λοιπόν πρέπει να είναι ορισμένα από τα περιεχόμενα της έννοιας της οικονομικής ασφάλειας ως οργανικά στοιχεία μιας φυσικής, ψυχολογικής και συναισθηματικής αποκατάστασης από τα οποία οφείλει να εμφορείται η ανάπτυξη σχετικών προτάσεων πολιτικής και δράσης.

Σχεδιάγραμμα των οικονομικών συνεπειών μετά την απομάκρυνση από μια βίαιη σχέση

2.3. Η ΚΑΤΑΝΟΗΣΗ ΤΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ ΑΣΦΑΛΕΙΑΣ ΕΚ ΜΕΡΟΥΣ ΤΩΝ ΣΥΜΒΟΥΛΩΝ

Η κατανόηση της οικονομικής ασφάλειας για τα θύματα εκ μέρους των συμβούλων, συχνά δίνει έμφαση στη σημασία τού να έχουν οι γυναίκες επιλογές για τα οικονομικά τους και να αντιμετωπίζονται με αξιοπρέπεια. Η οικονομική ασφάλεια σημαίνει επιπλέον τη δυνατότητα κατανόησης των οικονομικών ζητημάτων που αντιμετωπίζουν οι γυναίκες, δηλαδή, να γνωρίζουν οι σύμβουλοι ποια είναι η οικονομική κατάσταση και τα σχετικά δεδομένα, καθώς και το γεγονός ότι **η ικανότητα τους να παίρνουν αποφάσεις διαφοροποιείται και τροποποιείται στο πλαίσιο συγκεκριμένων χρονικών πλαισίων**, αναφορικά με τη φάση στην οποία βρίσκονται ως προς την εμπειρία της ενδοοικογενειακής βίας. Για

παράδειγμα, δεν είναι εύκολο οι γυναίκες θύματα να αναλάβουν όλες τις απαιτούμενες πρωτοβουλίες για έξοδο από την οικονομική τους δυσχερή κατάσταση και εξάρτηση, εφόσον βρίσκονται ακόμη κοντά στο χωρισμό και τη φάση απομάκρυνσης από μια βίαιη σχέση. Με την έννοια αυτή, η ενδυνάμωση συνιστά κρίσιμο παράγοντα στην οικοδόμηση της ικανότητας των γυναικών θυμάτων βίας να θεραπευτούν από τις πολλαπλές επιπτώσεις της, να ενεργοποιηθούν και να αναπτύξουν ένα στρατηγικό σχέδιο ζωής το οποίο να ακολουθήσουν με συνέπεια και δίχως υπαναχωρήσεις.

Από την άλλη μεριά, οι σύμβουλοι συχνά έχουν επίγνωση ότι οι λύσεις που διαθέτουν είναι επισφαλείς, μερικές και ενδεχομένως αδιέξοδες πολύ περισσότερο στις σημερινές συνθήκες μιας γενικευμένης οικονομικής κρίσης και ανεργίας.

Οι σύμβουλοι πρέπει να είναι σε θέση να κατανοούν ότι η οικονομική και επαγγελματική αποκατάσταση συμπλέκεται με τα θέματα του κοινωνικού αποκλεισμού των θυμάτων. Εκτός από την οικονομικό αποκλεισμό (αποκλεισμό από την αγορά εργασίας) οι γυναίκες πρώην θύματα βίας αντιμετωπίζουν και φτώχεια ή κίνδυνο φτώχειας, κοινωνική, πολιτισμική και πολιτική περιθωριοποίηση. Η οικονομική περιθωριοποίηση και η φτώχεια αποδυναμώνει τα άτομα όχι μόνο ως προς την ικανοποίηση υλικών αναγκών και αγαθών αλλά και τα οδηγεί σε μια κατάσταση αδυναμίας για δράση. Η φτώχεια και ο κοινωνικός αποκλεισμός αφορούν πέραν της υλικής αποστέρησης την επαναλαμβανόμενη εμπειρία σύμφωνα με την οποία δεν αναγνωρίζεται η αξιοπρέπεια, η αξία και η ιδιαιτερότητα κάποιου/ας (Morrison 2010, σελ. 5). Γίνεται έτσι κατανοητή η αλληλεξάρτηση της φτώχειας με την ενδοοικογενειακή βία και τον κοινωνικό αποκλεισμό των θυμάτων.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3 - ΕΝΙΣΧΥΟΝΤΑΣ ΤΗΝ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΑΣΦΑΛΕΙΑ ΤΩΝ ΓΥΝΑΙΚΩΝ - ΜΕΤΡΑ ΕΝΔΥΝΑΜΩΣΗΣ ΚΑΙ ΠΡΟΕΤΟΙΜΑΣΙΑΣ ΓΙΑ ΕΝΤΑΞΗ ΣΤΗΝ ΑΓΟΡΑ ΕΡΓΑΣΙΑΣ

Υποστηρίζοντας τις γυναίκες θύματα βίας μέσω της οικονομικής ανεξαρτησίας: ο ρόλος ενδυνάμωσης των υπηρεσιών και των φορέων του πεδίου

3.1. ΕΝΔΥΝΑΜΩΣΗ ΚΑΙ ΜΕΤΡΑ ΑΜΕΣΗΣ ΕΝΙΣΧΥΣΗΣ ΤΩΝ ΙΔΙΩΝ ΤΩΝ ΓΥΝΑΙΚΩΝ

3.1.1. Εκτίμηση των οικονομικών επιπτώσεων της έμφυλης βίας στη ζωή των γυναικών

Τόσο οι άμεσες όσο και οι έμμεσες οικονομικές επιπτώσεις θα πρέπει να μας προβληματίσουν στο βαθμό που η οικονομική κατάσταση μιας γυναίκας μπορεί να καθορίζεται **είτε άμεσα από τον βίαιο σύζυγο/σύντροφο** π.χ. μέσω της άσκησης άμεσης οικονομικής βίας όπως σε περιπτώσεις δημιουργίας χρεών, αποστέρησης πόρων ικανών και επαρκών να αντεπεξέλθει στις καθημερινές ανάγκες της κοινής ζωής/νοικοκυριού, απαγόρευση/αποθάρρυνση για εργασία κλπ., **είτε έμμεσα** μέσω των αρνητικών επιπτώσεων της βίας στη φυσική και διανοητική υγεία, την ικανότητα για εργασία, τις συνθήκες διαβίωσης στο σπίτι κλπ.

Οι συνέπειες αυτές γίνονται εμφανείς μεταξύ τόσο των γυναικών που βρίσκονται μέσα στη βίαιη σχέση, όσο και εκείνων που έχουν απομακρυνθεί, και μάλιστα για χρόνια. Η φάση της αποκατάστασης κατά συνέπεια δεν μπορεί να νοείται ως μια **άμεση και βραχυπρόθεσμη σε διάρκεια διαδικασία** αφού συχνά η αντιμετώπιση των οικονομικών συνεπειών διαρκεί και καθορίζει για χρόνια κάποιες φορές τη ζωή γυναικών και παιδιών.

Τα πολλαπλά **εμπόδια που έχουν βιώσει και αντιμετωπίσει οι γυναίκες στη διατήρηση και την εξεύρεση εργασίας ως αποτέλεσμα των επιπτώσεων** της βιαιότητας των συντρόφων πριν, κατά τη διάρκεια, και μετά την απομάκρυνση από τη σχέση, όπως: υπονόμηση των προσπαθειών τους για αναζήτηση εργασίας, παρενόχληση στο χώρο εργασίας, άσκηση πίεσης να σταματήσουν ή να μην πάρουν μια θέση εργασίας, έχει υπονομεύσει πολλαπλά την ικανότητα και ετοιμότητα για εργασία, τουλάχιστον για ένα αρχικό διάστημα. Για προφανείς λόγους, βρίσκονται σε μια μειονεκτική θέση στη διαπραγμάτευση των περιουσιακών και οικονομικών ρυθμίσεων μετά το χωρισμό (Sheehan & Smyth ο.π) που τις αποστερεί από κεφάλαιο, αποταμιεύσεις κλπ. Επιπλέον, άλλες δυσκολίες που αντιμετωπίζουν συναρτώνται με δυσκολίες μετακίνησης, το έλλειμμα γνώσης για τις εξελίξεις στην αγορά εργασίας και την έλλειψη πληροφοριών σχετικά με παροχές, προγράμματα και υπηρεσίες σχετικά με την προετοιμασία για την απασχόληση (επαγγελματική συμβουλευτική, ενδυνάμωση, κατάρτιση κλπ).

Η σημασία της επιρροής που ασκείται (άμεσα ή έμμεσα, ρητά ή υπόρητα) στην απόφαση των γυναικών να αποφύγουν ή να επιστρέψουν σε μια βίαιη σχέση, συνιστά ένα κρίσιμο παράγοντα για την τριτογενή πρόληψη (αποκατάσταση). Μάλιστα ο παράγοντας αυτός πρέπει να γίνει κατανοητός πρωτίστως από το σύνολο των στελεχών και επαγγελματιών του πεδίου. Γιατί καθίσταται προφανές ότι, όταν μια γυναίκα απευθύνεται στις υπηρεσίες και τις δομές μας για υποστήριξη και διαπιστώνει την αδυναμία μας να υποστηρίξουμε την απόφαση διεκδίκησης και στη συνέχεια την πραγμάτωση και εξασφάλιση της οικονομικής τους αυτονομίας, μπορεί να νιώσει αβοήθητη και να παραμείνει ή επιστρέψει στη βίαιη σχέση με όλες τις γνωστές συνέπειες. Η θετική και αρνητική επίδραση που έχουν οι παρεχόμενες υπηρεσίες υποστήριξης και συμβουλευτικής στην οικονομική κατάσταση των γυναικών, πρέπει να μας απασχολήσει με όρους και κριτήρια εκτίμησης των επιπτώσεων, εμβέλειας και ανταποδοτικότητας των υπηρεσιών. Πολύ περισσότερο σήμερα, που η οικονομική και εργασιακή ανισότητα μεταξύ ανδρών και γυναικών έχει πολλαπλά επιδεινωθεί στο πλαίσιο και τις συνθήκες γενικευμένης κρίσης για τη χώρα μας.

Επιπροσθέτως, οφείλουμε να εξετάσουμε κριτικά τις απόψεις εκείνες που συνδέουν με όρους αιτιότητας τα οικονομικά προβλήματα, την οικονομική ανασφάλεια και το άγχος των ανδρών, με την άσκηση ενδοοικογενειακής βίας. Γνωρίζοντας ότι περιστατικά βίας λαμβάνουν χώρα ανεξάρτητα από την κοινωνικό-οικονομική θέση και κατάσταση των γυναικών, συνιστά δηλαδή ένα φαινόμενο που διαπερνά όλα τα κοινωνικά στρώματα, ταυτόχρονα δεν πρέπει να μας διαφεύγει και άρα οφείλουμε να εστιάσουμε και στο γεγονός ότι, η ενδοοικογενειακή βία είναι στενά συνδεδεμένη με τη φτώχεια, την ανέχεια και σε ορισμένες περιπτώσεις και την ανεργία, (Evans 2005; Renzetti & Larkin 2009; Weatherburn 2010) δημιουργώντας συχνά, ένα φαύλο κύκλο.

Ενώ πολλές από τις εμπειρίες των γυναικών που αντιμετωπίζουν βία είναι κοινές με όλους τους ανθρώπους που αντιμετωπίζουν οικονομικές δυσκολίες, ωστόσο, για τις γυναίκες θύματα έμφυλης βίας οι εμπειρίες αυτές μπορεί να μην οδηγούν μόνο στη φτώχεια και την υπονόμευση της δυνατότητας για οικονομική αποκατάσταση, αλλά να εξακολουθούν να διατρέχουν κίνδυνο από τους πρώην συντρόφους που εννοούν να συνεχίζουν την κακοποίηση. Είναι επομένως κρίσιμης σημασίας να μπορούν οι υπηρεσίες να ανταποκριθούν αποτελεσματικά σε αυτές τις περιστάσεις κινδύνου.

3.1.2. Ενδυνάμωση και οικοδόμηση της ικανότητας των γυναικών να καταστούν οικονομικά ανεξάρτητες

Οι πολλαπλές επιπτώσεις της εμπειρίας της βίας στην οικονομική κατάσταση, την επαγγελματική ανταγωνιστικότητα, και την ευελιξία των γυναικών θυμάτων βίας επιβάλλουν μια σειρά στοχευμένων και εξειδικευμένων μέτρων και παρεμβάσεων, που θα απευθύνονται στις γυναίκες και θα στοχεύουν σε μια ολιστική προσέγγιση ενδυνάμωσης, συμβουλευτικής υποστήριξης, προετοιμασίας και προώθησης στην απασχόληση και την αυταπασχόληση /επιχειρηματικότητα και ειδικότερα σε νέες μορφές όπως η κοινωνική οικονομία και οι Κοινωνικοί Συνεταιρισμοί⁶.

Οι πολιτικές, τα μέτρα και τα προγράμματα που προετοιμάζουν τις γυναίκες για την απασχόληση είναι κεντρικής σημασίας όπως προκύπτει και από τη διεθνή εμπειρία π.χ. μέσω στοχευμένων Προγραμμάτων, Υποστηρικτικών υπηρεσιών και δράσεων προετοιμασίας για την εργασία π.χ. προγράμματα εκπαίδευσης ενηλίκων, κατάρτισης, εθελοντικής εργασίας αλλά και ειδικά Μέτρα παροχής κινήτρων προς εργοδότες για δημιουργία επιδοτούμενων νέων θέσεων εργασίας, καθώς και διατήρησης της θέσης τους.

3.1.2.1. Βελτίωση της ετοιμότητας για εργασία

Προκειμένου να προωθηθεί η ετοιμότητα των γυναικών για εργασία απαιτείται μεγαλύτερη παροχή πληροφόρησης για επαγγελματικά και εργασιακά θέματα, πρόσβαση σε δράσεις κατάρτισης και επιμόρφωσης/εκπαίδευσης, καθώς και πρόσβαση σε υπηρεσίες εύρεσης εργασίας που θα εναρμονίζονται με τις ανάγκες των γυναικών αυτών.

Μια δομή υποστήριξης γυναικών θυμάτων βίας, θα πρέπει να είναι σε θέση να βοηθήσει τις γυναίκες να βρουν εργασία, να παρέχει φροντίδα παιδιών και υποστήριξη κατά τη φάση ενδυνάμωσης και οικοδόμησης της αυτοπεποίθησης τους. Η εφαρμογή τέτοιων πρακτικών ενδεικτικά περιλαμβάνει:

- Παραπομπή γυναικών σε κατάλληλους φορείς και προγράμματα για επαγγελματική προετοιμασία

⁶ Βλ. Νόμο Ν. 4019/2011 «Κοινωνική οικονομία και την κοινωνική επιχειρηματικότητα» Σύμφωνα με αυτόν τον νόμο, Κοινωνική Οικονομία ορίζεται: "το σύνολο των οικονομικών, επιχειρηματικών, παραγωγικών και κοινωνικών δραστηριοτήτων, οι οποίες αναλαμβάνονται από νομικά πρόσωπα ή ενώσεις προσώπων, των οποίων ο καταστατικός σκοπός είναι η επίδιωξη του συλλογικού οφέλους και η εξυπηρέτηση γενικότερων κοινωνικών συμφερόντων".

- Ενθάρρυνση για συμμετοχή σε προγράμματα κατάρτισης και αναβάθμισης προσόντων
- Παραπομπή/ screening σε εργοδότες κατάλληλα προετοιμασμένους
- Τοποθέτηση γυναικών σε λιγότερο απειλητικές για την αυτοπεποίθησή τους και απαιτητικές εργασίες
- Ενεργό συμμετοχή και υποστήριξη για την κάλυψη άμεσων αναγκών των γυναικών όπως διαμονή και πρόσβαση σε υπηρεσίες πρόνοιας ενώ παράλληλα ενθαρρύνονται για να αναπτύξουν επαφές με δίκτυα εύρεσης και προσφοράς εργασίας (παράδειγμα καλής πρακτικής στην κατεύθυνση αυτή συνιστά το δίκτυο υπηρεσιών που αναπτύσσεται στο πλαίσιο του προγράμματος «Διέξοδος» - ΤΟΠ ΕΚΟ⁷)
- Παραπομπή των βίαιων γονέων σε κατάλληλα προγράμματα κατά της βίας και της κακοποίησης

Συμπερασματικά μια ολιστική, ενιαία για όλες και συστηματική προσέγγιση στην αντιμετώπιση των θεμάτων απασχόλησης για τις γυναίκες που έχουν διασωθεί από την ενδοοικογενειακή βία είναι η πλέον κατάλληλη σε σχέση με την αποσπασματική και ασυντόνιστη σήμερα προσπάθεια. Στην κατεύθυνση αυτή έχουν γίνει κάποια βήματα και πολλά περισσότερα πρέπει να γίνουν ακόμη.

3.1.2.2. Εξατομικευμένη προσέγγιση - Χρόνος αποκατάστασης

Υπάρχει σήμερα ανάγκη μεγαλύτερης αναγνώρισης του χρόνου που απαιτείται για τη θεραπεία και το ξεπέραςμα του τραύματος της ενδοοικογενειακής βίας, πριν τα θύματα να είναι έτοιμα για να αναζητήσουν εργασία. Σύμβουλοι δομών και υπηρεσιών που υποδέχονται γυναίκες θύματα βίας θα μπορούν με τον τρόπο αυτό να εκτιμούν για κάθε γυναίκα ξεχωριστά την ετοιμότητα και ικανότητά τους να αναζητήσουν μια θέση εργασίας και να αποκαταστήσουν της εργασιακή τους κατάσταση.

Εκείνες με τα μεγαλύτερα και εντονότερα συμπτώματα ψυχολογικής διαταραχής μπορεί να χρειάζονται μεγαλύτερης διάρκειας χρόνο

⁷ Α.Σ. Διέξοδος: « Γεφυρώνοντας το κενό - Αλληλεγγύη και υποστήριξη Γυναικών» - ΤΟΠ ΕΚΟ. Συντονιστής φορέας: ΚΕΝΤΡΟ ΓΥΝΑΙΚΕΙΩΝ ΜΕΛΕΤΩΝ ΚΑΙ ΕΡΕΥΝΩΝ «ΔΙΟΤΙΜΑ», με τη συμμετοχή των Εθνικό Κέντρο Κοινωνικής Αλληλεγγύης (ΕΚΚΑ), Δήμος Αχαρνών, Εμπορικό και Βιομηχανικό Επιμελητήριο Πειραιώς (ΕΒΕΠ), Σύνδεσμος Βιομηχανιών Αττικής και Πειραιώς (ΣΒΑΠ), Εταιρεία Ανάπτυξης και Τουριστικής Προβολής Αθηνών – Αναπτυξιακή Ανώνυμος Εταιρεία Οργανισμού Τοπικής Αυτοδιοίκησης, Τεχνική Εκπαιδευτική ΚΕΚ ΑΕ, Mediterranean Institute For Gender Studies (MIGS). Το Σχέδιο Διέξοδος περιλαμβάνει δράσεις στην κατεύθυνση ενίσχυσης της επανένταξης στην αγορά εργασίας των γυναικών θυμάτων βίας όπως: Επαγγελματική Συμβουλευτική και υποστήριξη /ενδυνάμωση, επαγγελματική κατάρτιση, δικτύωση φορέων και επαγγελματιών του πεδίου (Πρωτόκολλο συνεργασίας) και δημιουργία ιστότοπου και πλατφόρμας ενημέρωσης, πληροφόρησης και παραπομπής στο δίκτυο των φορέων, δράσεις mentoring και κινητοποίησης εργοδοτών, δράσεις διάχυσης και ενημέρωσης καθώς και ευαισθητοποίησης τόσο στοχευμένων όσο και του ευρύτερου κοινού.

καθοδήγησης/υποστήριξης, προτού να είναι έτοιμες για ενεργή αναζήτηση εργασίας. Παρέχοντας μεγαλύτερες δυνατότητες πρόσβασης στις υποστηρικτικές υπηρεσίες και μεγαλύτερης διάρκειας συμβουλευτική υποστήριξη, αποδεικνύεται κρίσιμης σημασίας για την ενίσχυση της ετοιμότητά τους για εργασία και για την ουσιαστική αποκατάσταση των γυναικών θυμάτων. Είναι επίσης γεγονός ότι συχνά οι γυναίκες που προσέρχονται σε δομές επαγγελματικής στήριξης και προγράμματα επανένταξης διατυπώνουν το άμεσο αίτημα της εύρεσης μιας θέσης εργασίας πριν να είναι έτοιμες να αντιμετωπίσουν τις πολλαπλές προκλήσεις και δυσκολίες που συνεπάγεται μια τέτοια επιλογή. Εκτός από τις αντικειμενικές δυσκολίες της συρρικνωμένης προσφοράς θέσεων εργασίας, οι υπαναχωρήσεις και η υποκειμενική αδυναμία υποστήριξης ενός τέτοιου στόχου, συνδέεται με τα βιώματα της προηγούμενης ζωής τους και την μετα-τραυματική κατάσταση.

Από την άποψη αυτή, προγράμματα και παρεμβάσεις που απευθύνονται στη συγκεκριμένη ομάδα-στόχου, οφείλουν να λαμβάνουν υπόψη τις ιδιαίτερες ανάγκες και να εξασφαλίζουν ένα ανοικτό και ευέλικτο πλαίσιο υλοποίησης, παράλληλα με την πρόβλεψη για ειδικά μέτρα εφαρμογής, όπως για παράδειγμα την άμεση σύνδεσή τους με τις ενεργητικές πολιτικές απασχόλησης του ΟΑΕΔ. (απόκτηση εργασιακής εμπειρίας, ΝΘΕ, κοινωφελής εργασία, επιχειρηματικότητα κ.α.)⁸.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4 - ΜΕΤΡΑ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΕΣ ΝΟΜΟΘΕΤΙΚΟΥ ΚΑΙ ΘΕΣΜΙΚΟΥ ΧΑΡΑΚΤΗΡΑ

4.1. ΜΕΤΡΑ ΘΕΣΜΙΚΟΥ ΧΑΡΑΚΤΗΡΑ

4.1.1. Ενίσχυση της συνέργιας –δικτύωση

Στο πλαίσιο όλων των παραπάνω γίνεται κατανοητή η αναγκαιότητα να υπάρξουν νέες ή να διευρυνθούν οι παρεχόμενες υποστηρικτικές υπηρεσίες είτε σε κρατικό/δημόσιο επίπεδο (υπηρεσίες κοινωνικής πολιτικής), είτε σε επίπεδο κοινωνικών οργανώσεων και φορέων, των κοινωνικών εταίρων και της εταιρικής κοινωνικής ευθύνης (εργοδότες) καθώς και της κοινωνίας των πολιτών, των γυναικείων οργανώσεων και ΜΚΟ που δραστηριοποιούνται στο πεδίο αυτό. Απαιτείται η εκπόνηση ενός **εθνικού σχεδίου συντονισμού** για την προώθηση της συνέργιας, τη δικτύωση και την εντατικοποίηση των προσπαθειών όλων των εμπλεκόμενων μερών (stakeholders) οι οποίοι θα αναλάβουν πρωτοβουλίες, και θα συνεργαστούν για την υλοποίηση ολοκληρωμένων στοχευμένων παρεμβάσεων για την εργασιακή ένταξη γυναικών πρώην θυμάτων ενδο-οικογενειακής βίας.

4.1.2. Χαμηλού κόστους ή/και δωρεάν φροντίδα παιδιών

Πιο φθηνή και ασφαλής φροντίδα παιδιών είναι για τις περισσότερες γυναίκες απολύτως κρίσιμη για την επαν(ένταξη) και τη διαμονή στην αγορά εργασίας και το εργατικό δυναμικό.

⁸ Βλ αναλυτικά στο www.oaed.gr

Βελτιώνοντας την πρόσβαση σε δομές φροντίδας παιδιών σημαίνει τη δημιουργία μιας ευρείας γκάμας εναλλακτικών πόρων φροντίδας παιδιών (McInnes 2003). Ορισμένες προτάσεις στην κατεύθυνση αυτή είναι οι εξής:

- Κατεύθυνση πρόσθετων πόρων και οικονομική ενίσχυση προς τις υπάρχουσες δομές φροντίδας παιδιών προκειμένου να καλυφθούν οι ανάγκες των παιδιών αυτών (ιδιαίτερα παιδιών εξαρτημένης ηλικίας)
- Υποστήριξη της τοπικής κοινότητας για τη δημιουργία νέων δομών φροντίδας ή εναλλακτικά πρόσθετων προγραμμάτων
- Πρόσθετα των προβλεπόμενων ενισχυτικά οικονομικά μέτρα και ιδιαίτερα για το κόστος της φροντίδας και φύλαξης παιδιών με τη μορφή φοροαπαλλαγών, επιδομάτων, συνεισφοράς στα κόστη κλπ ιδιαίτερα για ειδικές ομάδες γυναικών όπως μονογονείς, μακροχρόνια άνεργες, φτωχές, μετανάστριες κλπ προκειμένου να υποστηριχθούν κατά τη φάση προετοιμασίας και ενεργούς αναζήτησης εργασίας

Σπουδαστές/τριες παιδαγωγικών σχολών θα μπορούσαν για παράδειγμα να συμμετέχουν εθελοντικά σε τοπικές/εναλλακτικές πρωτοβουλίες φροντίδας παιδιών, ή ακόμη και με τη συνεργασία με άλλες γυναίκες σε τοπικό επίπεδο π.χ. μέσω της δημιουργίας κοινωνικού συνεταιρισμού.

Ένα παράδειγμα αξιοποιήσιμης καλής πρακτικής στην κατεύθυνση αυτή, συνιστά μια αντίστοιχη εμπειρία από την Αυστραλία, όπου σε μη κερδοσκοπική βάση, ενσωματώθηκαν σε σχολεία, σε καταστήματα και χώρους εργασίας, όπου αυτό είναι δυνατόν, προγράμματα πολιτισμικά ευαίσθητης φροντίδας παιδιών (*The Outcomes Report from the 2007 Annual Premier's Summit in Victoria*, Victorian Office of Women's Policy 2008). Όπως προβλέπεται ήδη και μάλιστα σε τοπικό επίπεδο (ΟΤΑ) από τις δομές φιλοξενίας των γυναικών και των παιδιών τους (Ξενώνες), αλλά και άλλων δομών κοινωνικής υποστήριξης γυναικών (προγράμματα στέγασης).

Ωστόσο, ενώ η πρόσβαση σε ασφαλή και φθηνή φροντίδα παιδιών επιτρέπει στις γυναίκες θύματα έμφυλης βίας να αναλάβουν πρωτοβουλίες για απασχόληση, το δικαίωμα των μονογονέων γυναικών να επιλέγουν την παραμονή στο σπίτι και τη φροντίδα των παιδιών τους από τις ίδιες, θα πρέπει παράλληλα να αναγνωρίζεται από τις κρατικές/ κυβερνητικές πολιτικές.

4.1.3. Κοινωνική και οικονομική προστασία: οικονομικές ελαφρύνσεις – επιδόματα – ενίσχυση της απασχόλησης

Προκειμένου να αποφευχθεί μια εξ ολοκλήρου οικονομική απώλεια για εκείνες που συνδυάζουν εργασία και πρόνοια, θα μπορούσε π.χ. ο ΟΑΕΔ και άλλες κοινωνικές/προνοιακές υπηρεσίες να προβλέψουν και να καθορίσουν ένα υψηλότερο όριο εισοδήματος ως προαπαιτούμενο για το δικαίωμα πρόσβασης σε συναφή επιδόματα. Κάτι τέτοιο θα μπορούσε να εξισορροπήσει την αύξηση των δαπανών φροντίδας παιδιών και μετακινήσεων που συνδέονται με την απασχόληση.

Η Μεγάλη Βρετανία έχει θεσμοθετήσει μια χρήσιμη προσέγγιση όπου προβλέπεται η μείωση των φόρων για εργαζόμενες με χαμηλό εισόδημα και μόνες γονείς που επιστρέφουν στην εργασία (HM Revenue and Customs 2010). Για να

είναι δικαιούχος μια μόνη γονέας πρέπει να υποβάλλει αίτημα για αναγνώριση δικαιώματος για ένα ή περισσότερα χρόνια προτού επιστρέψει σε θέση εργασίας και πάντως για κατ' ελάχιστον 16 ώρες εργασίας την εβδομάδα. Απαλλαγή φόρου παιδιών παρέχεται επίσης σε γονείς που χρησιμοποιούν συγκεκριμένα και πιστοποιημένα/αναγνωρισμένα κέντρα φροντίδας παιδιών και πληρώνει έως το 80% του συνολικού κόστους. Σε συνδυασμό, τα μέτρα αυτά φοροαπαλλαγών παρέχουν σημαντικά περισσότερη οικονομική υποστήριξη από τα μέτρα κοινωνικής πρόνοιας από μόνα τους ακόμη και για τους γονείς που οι απολαβές τους κινούνται στα επίπεδα των κατώτερων μισθών.

Τέτοιες ρυθμίσεις θα έπρεπε να διεκδικηθούν και στην Ελλάδα, προκειμένου να υποστηριχθούν οι γυναίκες γενικά να (επαν)ενταχθούν στο εργατικό δυναμικό, με ακόμη μεγαλύτερη στόχευση σε υποστηρικτικά και βοηθητικά μέτρα για τις γυναίκες που έχουν υπάρξει θύματα ενδοοικογενειακής βίας και εμπίπτουν στα μέτρα συμφιλίωσης επαγγελματικής και προσωπικής ζωής.

4.1.4. Συνηγορία για την απασχόληση /εργασία

Η ανάγκη μιας προωθημένης εργασιακής συνηγορίας /υποστήριξης από τους επαγγελματίες και τους ειδικούς σε θέματα βίας, τις υπηρεσίες ενίσχυσης της απασχόλησης (π.χ. ΚΠΑ ΟΑΕΔ) και γενικότερα τις κοινωνικές υπηρεσίες (σε κεντρικό και τοπικό/δημοτικό επίπεδο) για τις γυναίκες που έχουν υποστεί βία είναι περισσότερο από αναγκαία όπως τεκμηριώνεται από τη διεθνή εμπειρία (Cole 2001; Costello, Chung & Carson 2005; Franzway & Chung 2005; Levin 2001; VonDeLinde 2002).

Αρκετές εθνικές και διεθνείς έρευνες έχουν βρει ότι οι εργαζόμενοι/ες σε αντίστοιχες δομές αρωγής των θυμάτων, τείνουν να επικεντρώνονται σε ένα μοντέλο υποστήριξης για την αντιμετώπιση της βίας κατά την κρίση (crisis model of care), παρά στην αντιμετώπιση των μακροχρόνιων αναγκών και των στόχων των γυναικών όπως είναι η εργασία και η απασχόληση γενικότερα. Μεγαλύτερη κατανόηση της ενδοοικογενειακής βίας και των επιπτώσεων της στα θύματα, θα μπορούσε να ευαισθητοποιήσει και να καθοδηγήσει τις υπηρεσίες απασχόλησης να στοχεύσουν σε προγράμματα για τις ιδιαίτερες ανάγκες των γυναικών αυτών.

Μια αντίστοιχη καλή πρακτική από τις ΗΠΑ (The Kraft Domestic Violence Services Project) που αξιολογήθηκε από την McKean (οπ. πρ.), παρέχει ένα καλό παράδειγμα συνεργασίας μεταξύ υπηρεσιών για την αντιμετώπιση της ενδοοικογενειακής βίας και των υπηρεσιών υποστήριξης της απασχόλησης. Περιελάμβανε κατάρτιση των στελεχών υπηρεσιών απασχόλησης σχετικά με τα θέματα της ενδοοικογενειακής βίας, την τοποθέτηση/ορισμό ενός/ μίας συμβούλου σε θέματα ενδοοικογενειακής βίας στα τοπικά γραφεία της υπηρεσίας, επιλογή εκ μέρους των υπηρεσιών απασχόλησης και παραπομπές σε υπηρεσίες, ομάδες υποστήριξης για άντρες και γυναίκες χρήστες/πελάτες, και την παρακολούθηση τους με υποστήριξη κατά την πρώτη φάση τοποθέτησης σε θέση εργασίας όσων έχουν βρει δουλειά.

4.1.5. Βελτίωση των δυνατοτήτων μετακινήσεων

Βελτίωση των δημόσιων μέσων μεταφοράς και περισσότερες διευκολύνσεις/επιδοτήσεις για εκείνες τις γυναίκες θύματα ενδοοικογενειακής βίας με χαμηλό εισόδημα είναι κάποιο από τα μέτρα στην κατεύθυνση υποστήριξης για Ένα τέτοιο μέτρο θα μπορούσε κατ' ελάχιστον να αφορά το κόστος μετακινήσεων από και προς τους χώρους επαγγελματικής κατάρτισης και επαγγελματικής συμβουλευτικής καθώς και τις εξειδικευμένες δομές.

4.2. ΜΕΤΡΑ ΚΑΙ ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ ΝΟΜΟΘΕΤΙΚΟΥ ΧΑΡΑΚΤΗΡΑ

4.2.1. Καλύτερη αξιολόγηση της οικονομικής δυνατότητας και συνεισφοράς στις οικονομικές απαιτήσεις των παιδιών με την πάροδο του χρόνου

Απαιτείται μια περισσότερο ισότιμη συμμετοχή στην υποστήριξη των παιδιών από τους πρώην συζύγους τέτοια που να αντανακλά καλύτερα την υπευθυνότητά τους απέναντι στα παιδιά, να είναι σύμφωνη με το εισόδημά τους και τις ανάγκες των παιδιών τους. Αν και δεν υπάρχει σχετική έρευνα για την Ελλάδα είναι ευρέως γνωστό ότι συχνά το ύψος των διατροφών είναι δυσανάλογα χαμηλό ως προς τις ανάγκες των παιδιών και μάλιστα προϊόντος του χρόνου, αφού δεν προβλέπεται αύξηση κατά την ηλικία της εφηβείας και την έναρξη της ενήλικης ζωής που οι ανάγκες αυξάνονται ανάλογα.

Μια πολιτική κινήτρων θα εξασφάλιζε βελτίωση της ανταπόκρισης των συζύγων στις δαπάνες μεγάλωματος των παιδιών τους μέσω π.χ. φοροαπαλλαγών (εκπτώσεων) για τα επιπλέον ποσά που δέχεται να καταβάλει ο πατέρας –σύζυγος για την ενίσχυση των παιδιών

4.2.2. Βελτίωση της συμμόρφωσης στην καταβολή της διατροφής

Απαιτείται μεγαλύτερη και εντατικότερη προσπάθεια εκ μέρους της δικαιοσύνης και γενικά της οργανωμένης πολιτείας προκειμένου να βελτιωθεί η συμμόρφωση των θυτών. Αποδεικτικό υλικό για την άσκηση οικονομικής, συναισθηματικής /ψυχολογικής και άλλης μορφής κακοποίησης από τους πρώην συζύγους, πρέπει να λαμβάνεται υπόψη στα δικαστήρια.

Όπου οι υποχρεώσεις έναντι των παιδιών αποτυπώνονται ή καθορίζονται στις γονικές εντολές υπάρχει ανάγκη να παρακολουθούνται από εξαμηνιαίες ή ετήσιες αναφορές δικαστηρίων μαζί με την εκτέλεση της απόφασης, προκειμένου να παρακολουθείται η συμμόρφωση με τις εντολές και να γίνεται επαναξιολόγηση της καταλληλότητας των υποχρεώσεων έναντι των παιδιών. Αυτό θα μπορούσε να συνοδεύεται από τιμωρία/πρόστιμο για μη υπακοή στην γονική εντολή όπως για παράδειγμα για απειλή εξαπάτησης, επιβολή οικονομικού προστίμου ή και φυλάκισης ως συνέπεια της μη συμμόρφωσης προς την εισαγγελική /δικαστική εντολή.

4.2.3. Εγγυημένες πληρωμές /καταβολές οικονομικών αποζημιώσεων /διατροφών

Μια στρατηγική διαχείρισης του θέματος της μη καταβολής του εκδικασμένου ποσού διατροφής ή των τακτικών αποφυγής τους, είναι να υιοθετηθεί το μέτρο

καθορισμού ενός ενιαίου ποσού, χωρίς να λαμβάνονται υπόψη οικονομικά κριτήρια π.χ. το οικονομικό επίπεδο και οι δυνατότητες του συζύγου-θύτη, και το οποίο να καταβάλλεται στις γυναίκες πρώην θύματα και δικαιούχους από το δημόσιο. Με τον τρόπο αυτό καθίσταται το δημόσιο υπεύθυνο για την ανάκτηση /είσπραξη των ποσών αυτών από τους συζύγους. Η Σουηδία και η Νορβηγία έχουν υιοθετήσει ένα τέτοιο σύστημα και το οποίο παρουσιάζεται στη συνέχεια.

Μελέτη περίπτωσης: Εγγυημένες διατροφές στη Σουηδία και τη Νορβηγία

Στη Σουηδία και τη Νορβηγία τα συστήματα υποστήριξης των παιδιών περιλαμβάνουν «εγγυημένες καταβολές/πληρωμές» (Corden & Meyer 2000; Kurz & Hirsch 2003). Η ενίσχυση των παιδιών δεν βασίζεται στο ύψος του εισοδήματος κανενός εκ των γονέων αλλά είναι ένα καθορισμένο ποσό. Πληρώνεται απευθείας από την κυβέρνηση στις/στους δικαιούχους και έτσι διασφαλίζεται ότι η πληρωμή είναι πλήρης και τακτική. Οι υπεύθυνοι να πληρώσουν διώκονται από την κυβέρνηση και το δημόσιο, που είναι οργανωμένες αρχές και θεσμοί και διαθέτουν επαρκή μέσα για να εισπράξουν τα χρήματα, από ότι ένα άτομο και συχνά μια ευάλωτη γυναίκα. Ως αποτέλεσμα, οι υπεύθυνοι να πληρώσουν δεν αντιμετωπίζουν τους κινδύνους ελέγχου των πρώην συζύγων ή το να καταφεύγουν οι ίδιες στα δικαστήρια για τη μη καταβολή της πληρωμής(διατροφής). Οι μόνες γονείς μπορούν εξίσου να ζητήσουν να υπαχθούν σε αυτή τη ρύθμιση καταβολής της εκδικασμένης διατροφής απευθείας από την κυβέρνηση.

Η προσέγγιση αυτή στοχεύει στο να παρέχει οικονομική βεβαιότητα για τους γονείς (στην πλειοψηφία τους μητέρες) που τα παιδιά ζουν μαζί τους και παρέχει κάποια επιπλέον μέτρα ασφάλειας από την άρνηση καταβολής, ενώ καθιστά υπεύθυνους και τους γονείς που δεν ζουν μαζί τους τα παιδιά τους. Ωστόσο, έναντι αυτού του μέτρου έχει διατυπωθεί και κάποια επιφύλαξη ως προς το ότι η διαδικασία επιβολής σε πρώην συζύγους να πληρώσουν έξοδα παιδιών, μπορεί να εκθέσει τις γυναίκες πρώην θύματα σε περαιτέρω κακοποίηση, ή να δώσει άλλοθι στο βίαιο σύζυγο για αυξημένες απαιτήσεις και διεκδικήσεις πρόσβασης στα παιδιά αυξάνοντας έτσι τον κίνδυνο να υποστούν βλάβες.

Επειδή ο σκοπός του μέτρου είναι να παρέχει ασφάλεια στις γυναίκες αποφεύγοντας ταυτόχρονα τον κίνδυνο έκφρασης εκδικητικότητας εκ μέρους βίαιων πρώην συζύγων μια βελτιωτική εφαρμογή συνίσταται στο ότι θα έπρεπε να παρέχεται η δυνατότητα επιλογής για εξαίρεση από το αίτημα οικονομικής υποστήριξης για τα παιδιά (εγγυημένες πληρωμές) ώστε να προστατεύονται οι γυναίκες σε ανάλογες περιστάσεις. Το θέμα μπορεί να εμφανίζεται αμφιλεγόμενο, ωστόσο η μη υπαγωγή στο μέτρο αυξάνει σημαντικά τις οικονομικές δυσκολίες των γυναικών και των παιδιών, οικονομικά αποζημιώνει το θύτη και επιβραβεύει τη βίαιη συμπεριφορά.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5 - ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ –ΚΛΕΙΔΙ ΓΙΑ ΔΗΜΟΣΙΕΣ ΠΟΛΙΤΙΚΕΣ

Η πολιτεία και οι αρμόδιοι φορείς οφείλουν να διευρύνουν την ικανότητα των γυναικών θυμάτων βίας να (επαν)ενταχθούν στην αγορά εργασίας. Στην

κατεύθυνση αυτή προτείνονται μια σειρά βασικών μέτρων όπως στη συνέχεια παρουσιάζονται:

5.1. ΕΙΔΙΚΑ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΑ ΚΑΤΑΡΤΙΣΗΣ ΚΑΙ ΕΝΙΣΧΥΣΗ ΤΗΣ ΔΑΠΑΝΗΣ ΦΡΟΝΤΙΔΑΣ ΠΑΙΔΙΩΝ

Αύξηση της υποστήριξης για πρόσβαση στην εκπαίδευση και την κατάρτιση είτε με τη μοριοδότηση (κοινωνικά κριτήρια) της συμμετοχής τους ή/και με την υλοποίηση στοχευμένων προγραμμάτων κατάρτισης με βάση τόσο τις δυνατότητες της αγοράς εργασίας όσο και τις εκπαιδευτικές τους ανάγκες.

Παροχή περισσότερων δυνατοτήτων πρόσβασης σε υπηρεσίες φροντίδας παιδιών ή/και οικονομική ενίσχυση για την αντιμετώπιση του κόστους φροντίδας παιδιών (ιδιαίτερα παιδιών εξαρτημένης ηλικίας) προκειμένου να υποστηριχθούν κατά τη φάση ενεργούς αναζήτησης εργασίας ή/και συμμετοχής σε προγράμματα κατάρτισης.

Πρόσθετα των προβλεπόμενων ενισχυτικά οικονομικά μέτρα και ιδιαίτερα για το κόστος της φροντίδας και φύλαξης παιδιών με τη μορφή φοροαπαλλαγών, ειδικών επιδομάτων, συνεισφοράς στα κόστη (βλ προηγ), ιδιαίτερα για ειδικές ομάδες γυναικών όπως μακροχρόνια άνεργες, φτωχές, μετανάστριες κλπ προκειμένου να αντιμετωπίσουν τις δαπάνες φροντίδας και να (επαν)ενταχθούν στην αγορά εργασίας

5.2. ΠΑΡΟΧΗ ΠΛΗΡΟΦΟΡΗΣΗΣ

Μεγαλύτερη συστηματικότητα στην παροχή πληροφόρησης στα θύματα ενδοοικογενειακής βίας θα μειώσει τη σύγχυση και το άγχος που συχνά οι γυναίκες βιώνουν όταν υποβάλλουν αίτημα για υποστήριξη και τις καθυστερήσεις που αφορούν στις πληρωμές /αποζημιώσεις. Αυτό θα μπορούσε να περιλαμβάνει την παροχή ενός «πακέτου πληροφόρησης» ειδικά προετοιμασμένου για επωφελούμενες που έχουν αντιμετωπίσει ενδοοικογενειακή βία. Το πακέτο αυτό θα είναι βοηθητικό και για τις γυναίκες θύματα και για τα ίδια τα στελέχη των υπηρεσιών και δομών και θα περιλαμβάνει όλες τις πληροφορίες τις οποίες χρειάζονται σχετικά με υπηρεσίες και δικαιώματα από π.χ. τον ΟΑΕΔ, προνοιακές υπηρεσίες, προγράμματα ενίσχυσης της απασχόλησης καθώς και άλλες υπηρεσίες στις οποίες απευθύνονται τα θύματα.

Κάτι τέτοιο θα είναι χρήσιμο και για τα στελέχη των δημόσιων υπηρεσιών τα οποία δεν θα χρειάζεται να αιτούνται να αναγνωριστούν τα αιτήματα των γυναικών ως προς επιμέρους μέτρα, επιδόματα κλπ αλλά θα διαθέτουν συγκεντρωμένη την πληροφορία για το σύνολο των υπηρεσιών, επιδομάτων και διευκολύνσεων που παρέχεται από όλες τις επιμέρους υπηρεσίες του φορέα.

Τα ίδια τα στελέχη του ΟΑΕΔ μπορούν να υποστηρίζουν τις πολιτίσες να συμπληρώνουν τις σχετικές έντυπες φόρμες π.χ για γυναίκες που αντιμετωπίζουν δυσκολίες με το γραπτό λόγο ή των οποίων τα ελληνικά δεν είναι η πρώτη τους γλώσσα. Εναλλακτικά θα μπορούσε να υπάρξει πρόβλεψη για την παροχή των πληροφοριών αυτών στη μητρική γλώσσα των μεταναστριών ή σε κάποιες βασικές εθνικές γλώσσες.

5.3. ΕΞΕΙΔΙΚΕΥΜΕΝΑ ΣΤΕΛΕΧΗ ΣΤΙΣ ΔΗΜΟΣΙΕΣ ΥΠΗΡΕΣΙΕΣ

Πρέπει να διασφαλίζεται από τις δημόσιες υπηρεσίες ότι το θύμα δεν θα είναι υποχρεωμένο να αναφέρει και να επαναλαμβάνει την ιστορία της κακοποίησης από υπηρεσία σε υπηρεσία. Ένας τρόπος να αποφευχθεί κάτι τέτοιο είναι να χρεώνεται το περιστατικό ένα συγκεκριμένο στέλεχος και κάτι τέτοιο είναι ιδιαίτερα σκόπιμο και υποστηρικτικό για ορισμένες ευάλωτες ομάδες γυναικών. Εναλλακτικά ένα στέλεχος ανά κεντρική υπηρεσία να είναι εκπαιδευμένο και να αναλαμβάνει τέτοια περιστατικά προκειμένου να τα ενημερώνει στοχευμένα για όλα τα θέματα που το απασχολούν.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 6 – ΤΡΟΠΟΙ ΚΑΙ ΜΕΣΑ ΥΠΟΣΤΗΡΙΞΗΣ ΚΑΤΑ ΤΗ ΦΑΣΗ ΤΗΣ ΑΠΟΚΑΤΑΣΤΑΣΗΣ: Ο ΡΟΛΟΣ ΤΩΝ ΕΡΓΟΔΟΤΩΝ - ΚΑΛΕΣ ΠΡΑΚΤΙΚΕΣ ΑΠΟ ΤΗ ΔΙΕΘΝΗ ΕΜΠΕΙΡΙΑ

6.1. ΥΠΟΣΤΗΡΙΚΤΙΚΕΣ ΕΡΓΑΣΙΑΚΕΣ ΣΥΜΦΩΝΙΕΣ

Απαιτείται αυξημένη υποστήριξη των θυμάτων από τους εργοδότες που είναι αναγκαία για την προσπάθεια οικοδόμησης οικονομικής ασφάλειας και συνεχούς υποστήριξης για την αποκατάσταση από την κακοποίηση.

Η διεθνής εμπειρία μάς δίνει σήμερα παραδείγματα τέτοιων υποστηρικτικών εργασιακών μέτρων τα οποία περιλαμβάνουν:

- α) την ύπαρξη μιας ρητής πολιτικής των επιχειρήσεων (δημόσιων και ιδιωτικών) κατά της ενδοοικογενειακής βίας
- β) την παροχή εκπαίδευσης και κατάρτισης σε εργοδότες και στελέχη αναφορικά με την έμφυλη βία και τις συνέπειές της στην εργασία και τον εργασιακό χώρο
- γ) υιοθέτηση ειδικών παροχών (βλ συνέχεια) στο επίπεδο της ανάπτυξης των ανθρώπινων πόρων για τις εργαζόμενες που έχουν αντιμετωπίσει ενδοοικογενειακή βία
- δ) οικοδόμηση συνεργασιών με εξειδικευμένες στην αντιμετώπιση της βίας υπηρεσίες και δομές για την υιοθέτηση και εφαρμογή ενδεδειγμένων πρακτικών

6.2. ΥΠΟΣΤΗΡΙΚΤΙΚΕΣ ΡΥΘΜΙΣΕΙΣ ΣΤΟ ΧΩΡΟ ΕΡΓΑΣΙΑΣ

Θεσμοθέτηση εκ μέρους των εργοδοτών υποστηρικτικών ρυθμίσεων στο χώρο εργασίας για εργαζόμενες που αντιμετωπίζουν ενδοοικογενειακή βία:

- Παροχή πληρωμένης άδειας εργαζομένων προκειμένου να επιλαμβάνονται των θεμάτων ενδοοικογενειακής βίας: πρόβλεψη για θεσμική προστασία των εργασιακών τους δικαιωμάτων
- Παροχή εκπαίδευσης για στελέχη ανάπτυξης ανθρώπινων πόρων ώστε να αντιμετωπίζουν με επάρκεια και να υποστηρίζουν εργαζόμενες με εμπειρία ενδοοικογενειακής βίας

Μελέτη Περίπτωσης: University of New South Wales

Στην Αυστραλία, μια εγκύκλιος για την ενδοοικογενειακή βία εφαρμόστηκε καταρχάς στο πανεπιστήμιο της νέας Νότιας Ουαλίας τον Απρίλιο 2010, προσαρμοσμένη από ένα μοντέλο εγκυκλίου που αναπτύχθηκε από την UNISON, το συνδικάτο του δημόσιου τομέα στη Μεγάλη Βρετανία (Public Service Association of New South Wales 2010).

Περίληπτικά, η εγκύκλιος αναφέρει ότι ο εργοδότης αναγνωρίζει ότι καταστάσεις ενδοοικογενειακής βίας ή κακοποίησης στην προσωπική ζωή μιας εργαζόμενης ενδέχεται να επηρεάσει την παρακολούθηση ή την επίδοση στην εργασία και δεσμεύεται να τους παρέχει υποστήριξη. Στην εγκύκλιο αυτή, η ενδοοικογενειακή βία ορίζεται ως η βία που περιλαμβάνει τη φυσική, σεξουαλική, οικονομική, λεκτική ή συναισθηματική /ψυχολογική βία και που ασκείται από ένα άτομο του άμεσου οικογενειακού περιβάλλοντος.

Η πρόβλεψη για την απόδειξη της ενδοοικογενειακής βίας (π.χ. ένα σύμφωνο υπογεγραμμένο από ένα αστυνομικό, δικαστικό, ιατρικό λειτουργό, στέλεχος υπηρεσίας αντιμετώπισης της βίας ή δικηγόρο) στην περίπτωση εφαρμογής από το πανεπιστήμιο περιλαμβάνει την έγγραφη δήλωση/δέσμευση σχετικά με:

- Την εμπιστευτικότητα και το απόρρητο του θέματος
- Καμία δράση εις βάρος της ή που δημιουργεί διάκριση για την εργαζόμενη, εάν η προσέλευση ή η επίδοση στην εργασία επιδεινώνεται εξ αιτίας της εμπειρίας ενδοοικογενειακής βίας
- Η εργαζόμενη θα έρθει σε επαφή με το στέλεχος ανάπτυξης ανθρώπινου δυναμικού το οποίο είναι κατάλληλα εκπαιδευμένο γύρω από τα θέματα αυτά και το οποίο θα προτείνει τα κατάλληλα μέτρα υποστήριξης
- Η εργαζόμενη θα έχει δικαίωμα σε 20 μέρες το χρόνο ειδικής άδειας μετ' αποδοχών πλέον της υπάρχουσας άδειας, για ιατρικά ραντεβού, νομικές διαδικασίες και άλλες δραστηριότητες που σχετίζονται με την επίλυση του θέματος της ενδοοικογενειακής βίας
- Το πανεπιστήμιο θα εγκρίνει κάθε αιτιολογημένο αίτημα για την εφαρμογή μέτρων ασφαλείας, όπως αλλαγή ωραρίου, αλλαγή καθηκόντων, επανατοποθέτηση σε κατάλληλη απασχόληση εντός του πανεπιστημίου και αλλαγές στο τηλέφωνο και την ηλεκτρονική διεύθυνση της εργαζόμενης
- Οι εργαζόμενες θα παραπεμφθούν στο Πρόγραμμα Υποστήριξης εργαζομένων ή /και άλλες τοπικές υπηρεσίες

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 7 - ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ ΓΙΑ ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΕΣ ΑΛΛΑΓΕΣ

7.1. ΕΞΕΙΔΙΚΕΥΜΕΝΗ ΕΠΙΜΟΡΦΩΣΗ ΤΩΝ ΣΤΕΛΕΧΩΝ ΤΩΝ ΔΗΜΟΣΙΩΝ ΥΠΗΡΕΣΙΩΝ – ΓΙΑ ΤΟΝ ΕΝΤΟΠΙΣΜΟ /ΑΝΑΓΝΩΡΙΣΗ ΤΩΝ ΠΕΡΙΠΤΩΣΕΩΝ ΘΥΜΑΤΩΝ ΕΝΔΟΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΚΗΣ ΒΙΑΣ

Επιμόρφωση των στελεχών προκειμένου να διαθέτουν διαγνωστική ικανότητα να εντοπίζουν και να παραπέμπουν κατάλληλα γυναίκες θύματα βίας. Τα αποτελέσματα έρευνας στον Καναδά από τις Mosher, Evans and Little (2004) έχει

αναδείξει την απροθυμία των γυναικών να αναφέρουν την εμπειρία της κακοποίησης σε κοινωνικούς λειτουργούς, γεγονός που έχει ως αποτέλεσμα την αποστέρησή τους από την πληροφόρηση και τη δυνατότητα «πλοήγησης» μέσα στο δίκτυο προνοιακών υπηρεσιών προκειμένου να επωφεληθούν οι ίδιες και τα παιδιά τους. Οι ερευνήτριες με σαφήνεια καταλήγουν ότι η έγκαιρη αναγνώριση μπορεί να συμβάλλει ώστε τα στελέχη των υπηρεσιών να πετύχουν καλύτερα αποτελέσματα ως προς την υποστήριξη των θυμάτων. Η υπάρχουσα βιβλιογραφία μάς λέει ότι δεν είναι εύκολο να επιτευχθεί η αναγνώριση ενός θύματος και δεν είναι μια απλή διαδικασία για να εφαρμοστεί.

Μια καλή πρακτική στο πλαίσιο αυτό περιλαμβάνει την εφαρμογή διαδικασίας αναγνώρισης ρουτίνας για όλους τους πελάτες/ισες, τη χρήση τυποποιημένων (standard) ερωτηματολογίων, για την άσκηση φυσικής και μη φυσικής βίας, διεξαγωγή της αναγνώρισης σε ιδιωτικό χώρο χωρίς την παρουσία άλλων συνεργατών/τριών, παροχή συνεχιζόμενης επιμόρφωσης καθώς και εποπτείας των στελεχών που αναλαμβάνουν την αναγνώριση (e.g. Chen *et al.* 2007; Holtrop *et al.* 2004; Lindhorst, Meyers & Casey 2008; NSW Health Department 2001; Spangaro, Zwi & Poulos 2009; Strauchler *et al.* 2004; Tower 2006).

Η αναγνώριση των θυμάτων έμφυλης βίας συνιστά ένα εξαιρετικά πολύπλοκο έργο και απαιτεί ένα σύνθετο πλέγμα συστηματικών και ολοκληρωμένων μέτρων και παρεμβάσεων σε μια μεγάλη γκάμα δημόσιων υπηρεσιών (αστυνομία, δικαστικό σώμα, νοσοκομεία, σχολεία, κοινωνικές υπηρεσίες κοκ).

Αφορά σε ένα μεγάλο αριθμό θυμάτων που δεν «φτάνει» στις εξειδικευμένες υπηρεσίες (ΣΚ, Ξενώνες) και συνιστά μια προωθητική πολιτική πρακτική που στοχεύει στον εντοπισμό και την ενθάρρυνση των θυμάτων που αποτελούν το «σκοτεινό αριθμό» του φαινομένου της έμφυλης βίας.

7.2. ΑΛΛΑΓΗ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ: ΑΥΞΗΣΗ ΤΩΝ ΔΙΚΑΙΟΥΧΩΝ ΣΤΗΝ ΠΑΡΟΧΗ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΑΣΦΑΛΕΙΑΣ

Οι επιζήσασες της βίας είναι δυνατόν να αντιμετωπίζουν περισσότερα έξοδα από άλλες γυναίκες, άμεσα και έμμεσα, λόγω της βίας. Επομένως είναι σκόπιμο να προβλεφθεί αύξηση των προβλεπόμενων κοινωνικών επιδομάτων. Το να αναγνωρίσουμε τις έκτακτες και υψηλές οικονομικές ανάγκες που έχουν οι γυναίκες το πρώτο διάστημα μετά το χωρισμό και την απομάκρυνση από μια βίαιη σχέση σημαίνει την παροχή π.χ. από τον ΟΑΕΔ ενός άμεσου έξτρα επιδόματος και κουπονιών (vouchers) για πρόσβαση σε υπηρεσίες φροντίδας παιδιών στην αρχική φάση της καταγγελίας/αναφοράς της κακοποίησης. Η οικονομική υποστήριξη θα μπορούσε να είναι διαβαθμισμένη ανάλογα με την οικονομική κατάσταση των γυναικών θυμάτων.

Τέλος, μία άλλη πρόταση αφορά τη θεσμοθέτηση οικονομικής υποστήριξης κατά τη φάση της κρίσης της ενδοοικογενειακής βίας (Robinson (2008) ικανής να καλύψει τις δαπάνες διαμονής της ίδιας και των παιδιών της κατά το πρώτο διάστημα, και όχι μπροστά στο ενδεχόμενο να παραμείνει άστεγη, να επιστρέψει στην κακοποιητική σχέση. Τέτοια καλά παραδείγματα προγραμμάτων που

παρέχουν συνεχόμενη οικονομική ενίσχυση για τις επιβιώσασες της ενδοοικογενειακής βίας μπορούμε να βρούμε στην Γκάνα⁹ και την Ισπανία¹⁰.

7.3. ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΕΣ ΑΛΛΑΓΕΣ: ΓΡΗΓΟΡΟΤΕΡΕΣ ΔΙΑΔΙΚΑΣΙΕΣ ΕΚΔΟΣΗΣ ΑΔΕΙΑΣ ΠΑΡΑΜΟΝΗΣ ΓΙΑ ΜΕΤΑΝΑΣΤΡΙΕΣ

Σύμφωνα με την ελληνική νομοθεσία¹¹ οι μετανάστριες θύματα ενδοοικογενειακής βίας έχουν το δικαίωμα έκδοσης αυτόνομης άδειας παραμονής, ώστε η εξάρτηση για την άδεια παραμονής από το βίαιο σύζυγο να μην τις εμποδίζει να απαλλαγούν από μια τέτοια σχέση και να υπερασπιστούν τη ζωή τη δική τους και των παιδιών τους. Απαιτείται ωστόσο η συνδυασμένη προσπάθεια ώστε να μειωθεί δραστικά ο χρόνος έκδοσης της άδειας στις περιπτώσεις αυτές και επιπλέον να ρυθμίζεται αντίστοιχα η αναγνώριση πρόσβασης σε όλες τις σχετικές υπηρεσίες και επιδόματα /ενισχύσεις.

7.4. ΔΙΕΥΡΥΝΣΗ ΤΟΥ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΟΣ ΠΡΟΣΒΑΣΗΣ ΣΕ ΜΕΤΡΑ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ ΥΠΟΣΤΗΡΙΞΗΣ ΓΙΑ ΟΣΕΣ ΓΥΝΑΙΚΕΣ ΕΧΟΥΝ ΧΩΡΙΣΕΙ ΑΛΛΑ ΔΙΑΒΙΟΥΝ ΣΤΟ ΙΔΙΟ ΣΠΙΤΙ

Οι γυναίκες οι οποίες ζουν μέσα σε βίαιες και κακοποιητικές σχέσεις θα έπρεπε να έχουν το δικαίωμα πρόσβασης σε επίδομα εφόσον ο σύζυγος αρνείται να παρέχει σε αυτές και τα παιδιά τους στοιχειώδη οικονομική ενίσχυση. Καταρχήν λοιπόν πρέπει να υπάρξει πρόβλεψη για όσες ζητούν εξατομικευμένα πρόσβαση σε δικαίωμα οικονομικής ενίσχυσης και μπορούν να αποδείξουν ότι έχουν χωρίσει με το σύζυγο τους αλλά εξακολουθούν να ζουν κάτω από την ίδια στέγη, και επιπλέον, να επεκταθεί και για εκείνες οι οποίες αντιμετωπίζουν οικονομική βία δηλαδή ο σύζυγος δεν τους παρέχει καμία οικονομική υποστήριξη.

Για παράδειγμα μια γυναίκα με αναπηρία/ψυχική νόσο κ.α. η οποία είναι απολύτως εξαρτημένη από τον σύζυγο και δεν έχει τον τρόπο να ξεφύγει από τη σχέση γιατί δεν μπορεί να εξασφαλίσει τον εαυτό της οικονομικά λόγω της αναπηρίας της, πρέπει να θεωρείται δικαιούχος ενός τέτοιου επιδόματος.

7.5. ΠΑΡΟΧΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ ΣΥΜΒΟΥΛΕΥΤΙΚΗΣ

Το αίτημα για Οικονομική συμβουλευτική είναι χρήσιμο να πραγματοποιείται σε ένα πρώιμο στάδιο που ακολουθεί την απομάκρυνση και το χωρισμό και όταν αρχίζει η καταβολή του επιδόματος οικονομικής ενίσχυσης. Κατά συνέπεια οι δομές υποστήριξης γυναικών θυμάτων βίας θα πρέπει να ενσωματώσουν στη συμβουλευτική υποστήριξη και την παροχή οικονομικής συμβουλευτικής. Η τελευταία θα μπορούσε να αφορά σε μια σειρά συναντήσεων

⁹ Ghanaian Domestic Violence Act (2007).

¹⁰ Spanish Organic Act 1/2004 of 28 December on Integrated Protection Measures against Gender Violence, article 27.

¹¹ Βλ. Νόμο 3386/05, ΑΡΘΡΟ 44, ΠΑΡ.1 - ΑΔΕΙΑ ΔΙΑΜΟΝΗΣ ΓΙΑ ΕΞΑΙΡΕΤΙΚΟΥΣ ΛΟΓΟΥΣ - Ανθρωπιστικοί λόγοι, περίπτωση 1γ, που αφορά ενήλικες υπηκόους τρίτων χωρών, θύματα ενδοοικογενειακής βίας.

(ατομικών ή/και ομαδικών) με στόχο την ανάπτυξη της γνώσης και των δεξιοτήτων που συνδέονται με τη διαχείριση οικονομικής φύσης θεμάτων όπως π.χ. περιουσιακά στοιχεία και δεδομένα, τραπεζικό σύστημα και δανειοδοτήσεις, εργασιακά δικαιώματα και διαδικασίες σχετικά με ασφαλιστικά ζητήματα, συνταξιοδοτικό κλπ.

Επιπλέον, σημαντική είναι η εξοικείωση των γυναικών με τις δημόσιες εν γένει και ειδικότερα τις οικονομικές υπηρεσίες, μέσα από ασκήσεις και παραδείγματα.

Για το σκοπό αυτό πρέπει να προβλεφθεί αφενός επιμόρφωση των στελεχών που θα αναλάβουν μια τέτοια αποστολή στο εσωτερικό των υφιστάμενων εξειδικευμένων δομών (Συμβουλευτικά Κέντρα, Ξενώνες), των κοινωνικών υπηρεσιών της Τοπικής Αυτοδιοίκησης, καθώς επίσης και μιας σειράς φορέων και οργανώσεων της κοινωνίας των πολιτών (γυναικείες ΜΚΟ, των φορέων παροχής επαγγελματικής συμβουλευτικής υποστήριξης κ.α.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 8 - ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΝΙΣΧΥΣΗ ΤΟΥ ΡΟΛΟΥ ΚΑΙ ΤΗΣ ΠΟΙΟΤΗΤΑΣ ΤΩΝ ΥΠΗΡΕΣΙΩΝ ΥΠΟΣΤΗΡΙΞΗΣ ΓΥΝΑΙΚΩΝ ΘΥΜΑΤΩΝ ΒΙΑΣ

8.1. ΥΠΗΡΕΣΙΕΣ

8.1.1. Επαρκής χρηματοδότηση των υπηρεσιών και δομών

Είναι προφανές ότι η τριτογενής πρόληψη δηλαδή η παροχή υποστήριξης στις γυναίκες θύματα έμφυλης βίας για την επανένταξή τους στην κοινωνική και οικονομική ζωή απαιτεί επαρκή χρηματοδότηση των υφιστάμενων δομών, και την ολοκλήρωση δημιουργίας των νέων Συμβουλευτικών Κέντρων και Περιφερειακών δομών φιλοξενίας που προβλέπονται στο πρόγραμμα της ΓΓΙΦ.

Αυτό γίνεται περισσότερο αναγκαίο σήμερα που έχει παρατηρηθεί αφενός αύξηση των περιστατικών βίας και αφετέρου μεγάλης διάρκειας καθυστέρηση εξυπηρέτησης από γυναίκες που απευθύνονται στα Συμβουλευτικά Κέντρα και αναγκάζονται να μπαίνουν σε λίστα αναμονής, καθώς το υπάρχον στελεχικό δυναμικό δεν επαρκεί για να καλύψει τις ανάγκες εξυπηρέτησης.

8.1.2. Κατάρτιση σε θέματα αντιμετώπισης της έμφυλης βίας των mainstream υπηρεσιών

Με δεδομένο ότι πολλές γυναίκες ποτέ δεν θα απευθυνθούν στις εξειδικευμένες δομές υποστήριξης θυμάτων βίας είναι σημαντική η επιμόρφωση των στελεχών όλων των άλλων υπηρεσιών προκειμένου να εξαιρεθεί η αποθαρρυντική και αρνητική αντιμετώπιση που συχνά συμβαίνει σήμερα.

Επιπλέον μια τέτοια επιμόρφωση χρειάζεται να ενισχυθεί με δράσεις δικτύωσης συναντήσεις εργασίας για κοινό προγραμματισμό και συντονισμό δράσεων π.χ. μεταξύ των τοπικών κοινωνικών υπηρεσιών και των Συμβουλευτικών Κέντρων καθώς και η ευαισθητοποίηση και ανάπτυξη δεξιοτήτων προκειμένου να ενσωματώσουν στη δράση τους την υποδοχή και εξυπηρέτηση αλλοδαπών γυναικών θυμάτων βίας.

8.1.3. Ανεξάρτητη αξιολόγηση των υπηρεσιών αρωγής θυμάτων ενδοοικογενειακής βίας

Απαιτείται μεγαλύτερη αναγνώριση της αναγκαιότητας αξιολόγησης των στελεχών: της επάρκειας των στελεχών ως προς τις παρεχόμενες υπηρεσίες και τις ανάγκες των εξυπηρετούμενων γυναικών. Πρακτικά αυτό σημαίνει ότι, η αποτίμηση ενός στελέχους σχετικά με το περιστατικό βίαιης σχέσης που χειρίζεται και όλων των στοιχείων που το συνοδεύουν, πρέπει να μπορεί να αξιολογηθεί από ένα ανεξάρτητο οργανισμό ως προς το βαθμό ικανοποίησης των εξυπηρετούμενων. Συχνά μια τέτοια αναγκαιότητα διατυπώνεται από τα ίδια τα στελέχη πρώτης γραμμής και στη βάση της ατομικής τους εμπειρίας ως προς την σημασία της υποδοχής και συνεργασίας με τα (πρώην) θύματα με τρόπο που να αποφεύγεται η επανα-τραυματοποίηση των εξυπηρετούμενων. Αυτό μεταξύ άλλων θα σήμαινε ότι οι γυναίκες θύματα δεν θα είναι υποχρεωμένες να επαναλαμβάνουν την προσωπική τους ιστορία σε κάθε οργανισμό/υπηρεσία που έρχονται σε επαφή και ορισμένες φορές και στα διαφορετικά στελέχη του ίδιου οργανισμού/υπηρεσίας.

Κάτι τέτοιο θα μπορούσε να υλοποιηθεί με πολλούς τρόπους:

- Κάθε οργανισμός /φορέας και εξειδικευμένη υπηρεσία για την εξυπηρέτηση των θυμάτων ενδοοικογενειακής βίας να θεσμοθετήσουν τυπικά πρωτόκολλα εργασίας
- Οι οργανισμοί και οι φορείς θα μπορούσαν να συμφωνήσουν πάνω σε ένα πρότυπο επίπεδο κριτηρίων και προδιαγραφών που απαιτείται για την αποτίμηση και αξιολόγηση ικανοποίησης των εξυπηρετούμενων, σε ενιαία μορφή που υιοθετείται και χρησιμοποιείται από όλους τους φορείς
- Πιστοποίηση ορισμένων φορέων όπως για παράδειγμα τα Συμβουλευτικά Κέντρα της ΓΓΙΦ ώστε να θεωρηθεί μοντέλο και φορέας αξιολογητής και να επιδιωχθεί εναρμόνιση των άλλων φορέων προς το πρότυπο

8.2. ΔΡΑΣΕΙΣ ΠΡΟΛΗΨΗΣ

8.2.1. Στοχευμένη στα θύματα πληροφόρηση σχετικά με την ενδοοικογενειακή βία και τις παρεχόμενες υπηρεσίες υποστήριξης

Διαπιστώνεται ανάγκη στοχευμένης πληροφόρησης που θα διευρύνει την κατανόηση των γυναικών σχετικά με την έμφυλη βία, τα δικαιώματά τους και τη γνώση τους για τις υπάρχουσες υπηρεσίες στις οποίες μπορούν να απευθυνθούν και να πάρουν υποστήριξη.

Πληροφόρηση και ενημερωτικά φυλλάδια τα οποία θα διατίθενται και θα διακινούνται ευρύτερα σε δημόσιες και τοπικές υπηρεσίες εξυπηρέτησης πολιτών μεταφρασμένα και σε άλλες γλώσσες.

8.2.2. Εκπαίδευση και ευαισθητοποίηση της ευρύτερης κοινότητας

Υπάρχει ανάγκη συστηματικής και συνεχούς εκπαίδευσης της ευρύτερης κοινωνίας και σε τοπικό επίπεδο, σχετικά με την ενδοοικογενειακή βία ώστε να κατανοήσουν την κρισιμότητα του φαινομένου, να αντιμετωπίσουν και εξισορροπήσουν μια διάχυτη κοινή αντίληψη που επιρρίπτει τις ευθύνες στα θύματα με τον ένα ή τον άλλο τρόπο και να αμφισβητήσει τα στερεότυπα π.χ. που αντιμετωπίζουν την ενδοοικογενειακή βία ως «καβγαδάκι μεταξύ συζύγων»!

Ένταξη μαθημάτων για το σεβασμό μεταξύ των σχέσεων στα σχολεία (βλ περισσότερα στον οδηγό για την πρόληψη).

Το απλό μήνυμα ότι η βία δεν είναι ανεκτή δεν είναι επαρκής στρατηγική πρόληψης. Απαιτείται μια ποιο ολοκληρωμένη διαπαιδαγωγική προσέγγιση που να καθιστά σαφείς όλες τις διαστάσεις της βίας:

- Ποιους αφορά και πως επιβαρύνονται ή τους επηρεάζει
- Η έμφυλη διάσταση της βίας
- το εύρος και οι διαφορετικές μορφές των βίαιων συμπεριφορών
- Η πιθανότητα κακοποίησης μετά την απομάκρυνση και τον χωρισμό
- Η μεγάλης ευρύτητας και διάρκειας επιπτώσεις σε γυναίκες και παιδιά συμπεριλαμβανόμενων των οικονομικών συνεπειών
- Τους λόγους για τους οποίους οι γυναίκες ενδέχεται να επιστρέψουν σε μια βίαιη σχέση.

Πρόκειται για μια κρίσιμης σημασίας εκπαίδευση, η οποία στοχεύει στην επανεκπαίδευση των πολιτών, αφορά μια εθνική στρατηγική και θα πρέπει να απευθύνεται και να συμπεριλαμβάνει και τους άνδρες που οφείλουν να σταθούν απέναντι στη βία.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 9 - ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ ΓΙΑ ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΙΕΣ ΚΑΙ ΣΥΜΒΟΥΛΟΥΣ

Στο κεφάλαιο αυτό παρουσιάζονται κωδικοποιημένες (tips) μια σειρά διαπιστώσεις, κενά και προτάσεις με στόχο την περαιτέρω ευαισθητοποίηση των επαγγελματιών και συμβούλων οι οποίοι/ες υποδέχονται γυναίκες θύματα βίας και διαδραματίζουν κρίσιμο ρόλο στην τριτογενή πρόληψη και τη φάση αποκατάστασης.

I. Η ψυχολογική και συναισθηματική κατάσταση των θυμάτων και η επίδραση της στην αναζήτηση βοήθειας

Τι πρέπει να έχουμε κατά νου σχετικά με την κατάσταση των θυμάτων

- Φόβος μελλοντικής κακοποίησης
- Άγχος ως αποτέλεσμα της κακοποίησης
- Σύγχυση
- Απώλεια μνήμης και αδυναμία συγκέντρωσης
- Ανησυχία για το μέλλον
- Αμφιβολίες για τις αποφάσεις τους

- Δεν βρίσκονται στην καλύτερη κατάσταση για να πλοηγηθούν δια μέσου των γραφειοκρατικών συστημάτων ή να διαπραγματευθούν με τους φορείς, τις υπηρεσίες, τους εργοδότες, τις δικαστικές αρχές κ.α.

II. Εμπόδια που αντιμετωπίζουν οι γυναίκες στην απόκτηση ή διατήρηση απασχόλησης

Η κακοποίηση θέτει άμεσα εμπόδια στην απασχόληση των γυναικών με τη μορφή παρεμβάσεων από τον κακοποιητή σύντροφο πριν και μετά τη διάσταση /χωρισμό:

- Υπονόμευση της προσπάθειας εύρεσης εργασίας ή της θέσης τους στο επαγγελματικό περιβάλλον
- Το ψυχολογικό και συναισθηματικό τραύμα της εμπειρίας της βίας υπονομεύει την ικανότητα για εργασία, θέτει αντικρουόμενα καθήκοντα στις γυναίκες π.χ. να ασχοληθεί με νομικές αντιδικίες ή να αντιμετωπίσει θέματα υγείας, κλπ

Εκτός αυτών έχουν πολλά άλλα εμπόδια να αντιμετωπίσουν όπως:

- Μη πρόσβαση σε υπηρεσίες φροντίδας παιδιών
- Έλλειψη θέσεων εργασίας ή/και προσφορά κακοπληρωμένων και επισφαλών θέσεων εργασίας
- Διακρίσεις απέναντι σε μεγαλύτερης ηλικίας γυναίκες, μετανάστριες με χαμηλό επίπεδο γνώσης της γλώσσας
- Δυσκολίες μετακίνησης

III. Τα εμπόδια που δημιουργούν οι υπηρεσίες και οι φορείς

- Έλλειψη πληροφόρησης ή παραπληροφόρηση σχετικά με τα δικαιώματα και τις δυνατότητες αρωγής των θυμάτων
- Μη υποστήριξη να αντιμετωπίσουν την επαφή τους με όλους τους γραφειοκρατικούς οργανισμούς και τα συστήματα
- Χαμηλή ανταπόκριση ως προς τις ιδιαίτερες ανάγκες
- Η ψυχική επιβάρυνση που επιφέρει η υποχρέωση να επαναλαμβάνουν την προσωπική τους ιστορία,
- Δυσπιστία, σκληρότητα, μη αναγνώριση της συμμετοχής του βίαιου συντρόφου στη δυστυχία των γυναικών
- Αποσπασματική υποστήριξη, διαφορετικά κριτήρια δικαιούχου, σύντομοι χρόνοι υποβολής αιτήματος
- Ανεπαρκής έως ανύπαρκτη δυνατότητα οικονομικής και υλικής υποστήριξης για την αντιμετώπιση στοιχειωδών και πιεστικών αναγκών επιβίωσης

- Έλλειψη λογοδοσίας του θύτη

IV. Η οικονομική ενδυνάμωση συνιστά κρίσιμο παράγοντα για την αποκατάσταση των γυναικών και την οικοδόμηση της ζωής τους

Τι μπορούμε να βελτιώσουμε στην υποστήριξη των θυμάτων βίας

Μια προσέγγιση ενδυνάμωσης:

- Αναγνωρίζει την ενδοοικογενειακή βία ως το πλαίσιο της οικονομικής δυσπραγίας των γυναικών θυμάτων
- Αναγνωρίζει τις ικανότητες και τα δυνατά σημεία των γυναικών
- Οικοδομεί την οικονομική ικανότητα των γυναικών
- Δημιουργεί ευκαιρίες αντιμετώπισης των άμεσων δυσκολιών και της οικονομικής αποκατάστασης
- Καθιστά (συν)-υπεύθυνους τους θύτες

V. Στρατηγικές υποστήριξης των γυναικών για απόκτηση ή διατήρηση εργασίας

- Προετοιμασία των γυναικών για την απασχόληση π.χ. εκπαίδευση και κατάρτιση, εθελοντική εργασία
- Υποστήριξη (επαγγελματική συμβουλευτική) για την εύρεση εργασίας π.χ. συνηγορία υπέρ των γυναικών απέναντι σε εργοδότες, σε υπηρεσίες απασχόλησης, εύρεσης εργασίας και προώθησης σε θέση
- Υποστήριξη για τη διατήρηση της εργασίας π.χ. απεύθυνση σε υποστηρικτικούς εργοδότες, διευκολύνσεις άλλου τύπου όπως δράσεις mentoring προς εργοδότες για την υποδοχή και την εργασιακή παρακολούθηση γυναικών
- Υποστήριξη των γυναικών για ενίσχυση της πρόσβασης σε εκπαίδευση και προγράμματα κατάρτισης π.χ. σε συνδυασμό με μέτρα για τη συμφιλίωση
- Δημιουργία δικτύων μεταξύ φορέων που μπορούν να συμβάλλουν στην επαγγελματική αποκατάσταση των γυναικών
- Δράσεις ευαισθητοποίησης εργοδοτών, τοπικών φορέων, επιμελητηρίων κοκ προκειμένου στο πλαίσιο της εταιρικής κοινωνικής τους ευθύνης να αποτελέσουν σημαντικό εταίρο (stakeholder) για την αποκατάσταση των γυναικών πρώην θυμάτων βίας και διασφάλισης της κοινωνικής συνοχής

Ορισμένα θέματα-κλειδιά

- Προσδοκίες ότι μετά τη βίαιη σχέση η ζωή και η συμπεριφορά των γυναικών θυμάτων θα ακολουθήσει μια κανονικότητα είναι μη ρεαλιστικές και άδικες καθώς αποτυγχάνουν να αναγνωρίσουν την πραγματικότητα των εμπειριών των γυναικών
- Απαιτείται αναγνώριση της σημασίας της συνηγορίας (οικονομικής, νομικής κλπ) για τις γυναίκες
- Απαιτείται αναγνώριση της σημασίας των καλών σχέσεων που αναπτύσσονται μεταξύ των γυναικών θυμάτων βίας και των στελεχών των εξειδικευμένων δομών αλλά ιδιαίτερα των δημόσιων υπηρεσιών και λοιπών φορέων
- Οι γυναίκες πρώην θύματα ενδοοικογενειακής βίας διαθέτουν ανθεκτικότητα και δύναμη παρά τις οδυνηρές εμπειρίες τους
- Δεν μπορεί να υπάρξει πραγματική ατομική ελευθερία σε συνθήκη οικονομικής ανασφάλειας

VI. Καλές πρακτικές στην ανταπόκριση των υπηρεσιών/ φορέων

Οι καλές πρακτικές αφορούν την ανταπόκριση των θεσμών, τη μορφή οργάνωσης καθώς και την ποιότητα των παρεχόμενων υπηρεσιών και κατά συνέπεια περιλαμβάνουν πρωτοβουλίες της πολιτείας για τις απαιτούμενες θεσμικές βελτιώσεις καθώς και σε συστήματα, μεθοδολογίες, συμπληρωματικά μέτρα και εργαλεία εφαρμογής και θεσμικών πρακτικών στον τομέα αυτό.

- Ταυτοποίηση/αναγνώριση των θυμάτων
- Ακριβής και έγκαιρη παροχή πληροφόρησης
- Ενίσχυση για πρόσβαση σε δομές και υπηρεσίες υποστήριξης
- Ενίσχυση για τη διαχείριση του τραύματος
- Επαρκής και στοχευμένη /εξατομικευμένη υποστήριξη
- Εξειδικευμένα προγράμματα και εργαλεία οικονομικής υποστήριξης
- Αποζημίωση των γυναικών για την εμπειρία της βίας
- Βελτίωση της ανταπόκρισης της δικαιοσύνης

Επίλογος

Στο παρόν εγχειρίδιο έγινε προσπάθεια να αναδειχθούν όψεις και συνέπειες της ενδο-οικογενειακής βίας κατά τη φάση της αποκατάστασης της ζωής των γυναικών (πρώην) θυμάτων βίας. Μια φάση, η οποία σύμφωνα με όλα τα δεδομένα και την εμπειρία από το πεδίο– σε εθνικό και διεθνές επίπεδο - πρέπει να νοείται και να αντιμετωπίζεται ως εξ' ίσου κρίσιμη και η οποία εγκαλεί όλους τους εμπλεκόμενους εταίρους (stakeholders) να συμπράξουν για την υποστήριξη των γυναικών και των παιδιών τους, στην προσπάθειά τους να οργανώσουν εκ νέου μια ασφαλή και ανεξάρτητη ζωή. Περισσότερο μάλιστα στις παρούσες συνθήκες όπου τα εμπόδια είναι μεγάλα και μεγάλο τμήμα των γυναικών αυτών διατρέχουν κίνδυνο κοινωνικού αποκλεισμού. Η προσπάθεια όλων πρέπει να κατατείνει στην ενδυνάμωση και όχι στην αποθάρρυνση τους, στην πορεία εξασφάλισης της οικονομικής τους αυτάρκειας και αυτονομίας και οριστικής εξόδου από τον κύκλο της έμφυλης βίας. Οι προτάσεις οι οποίες διατυπώνονται κινούνται στην κατεύθυνση ευαισθητοποίησης όλων των εμπλεκόμενων μερών αλλά και του ανοίγματος ενός δημόσιου διαλόγου περισσότερο συστηματικού για την αναζήτηση άμεσων λύσεων για μια ομάδα του γυναικείου πληθυσμού με «χαμηλή φωνή».

- Ελληνική Στατιστική Αρχή (ΕΛΣΤΑΤ) (2012), *Δελτίο τύπου. Έρευνα εισοδήματος και συνθηκών διαβίωσης των νοικοκυριών 2010: Κίνδυνος φτώχειας*, Πειραιάς 3/1/2012.
- Συμβούλιο της Ευρώπης (2012) Εγχειρίδιο για Βουλευτές. Σύμβαση του Συμβουλίου της Ευρώπης για την Πρόληψη και Καταπολέμηση της Βίας κατά των Γυναικών και της Ενδοοικογενειακής Βίας (Σύμβαση της Κωνσταντινούπολης) Γραμματεία της Επιτροπής για την Ισότητα και τη Μη Διάκριση, Κοινοβουλευτική Συνέλευση του Συμβουλίου της Ευρώπης, Στρασβούργο.
- Τατά Αρσέλ Λίμπυ (επιμ) (2011) Βία κατά των Γυναικών. Οδηγός Παροχής Συμβουλευτικών Υπηρεσιών και Λειτουργίας των Υποστηρικτικών Δομών. Συγγραφική Ομάδα: Λίμπυ Τατά Αρσέλ, Ε. Ζορμπά, Στ. Σουλή, Μ. Τόπα. ΕΣΠΑ 2007 -2013, ΕΠ "Διοικητική Μεταρρύθμιση 2007 -2013" Άξονας Θεματικής Προτεραιότητας III "Ενδυνάμωση των Πολιτικών Ισότητας σε όλο το εύρος της δημόσιας διοίκησης", Κατηγορία Πράξης 3.2.3., Πράξη "Οριζόντιες Παρεμβάσεις Εθνικής Εμβέλειας". Δικαιούχος: ΕΥΕ/ ΓΓΙΦ, Αθήνα, Οκτώβριος 2011.

Ξενόγλωσση

- Council of Europe (2011) Council of Europe Convention on preventing and combating violence against women and domestic violence. Chapter III – Prevention pgs: 10 - 13.
- Council of Europe (2008) Analytical study of the results of the 2nd round of monitoring the implementation of Recommendation REC (2002)5 on the protection of women against violence in Council of Europe member states Directorate General of Human Rights Strasbourg, 2008.
- Council of Europe (2007) Protecting women against violence. Analytical study on the effective implementation of Recommendation REC (2002)5 on the protection of women against violence in Council of Europe member states, Directorate General of Human Rights Strasbourg.
- Council of Europe (2006) Combating violence against women Stocktaking study on the measures and actions taken in Council of Europe member States prepared by Prof. Dr. Carol Hagemann-White with the assistance of Judith Katenbrink and Heike Rabe, University of Osnabrück, Germany.
- EIGE (2013) Review of the implementation of the Beijing Platform for Action in the EU Member States: Violence against women - Victim support. European Institute for Gender Equality, Vilnius, Lithuania. <http://www.eige.europa.eu>
- End Violence Against Women Coalition (2011) *A Different World is Possible: A call for long-term and targeted action to prevent violence against women and girls* London: End Violence Against Women Coalition.
- WAVE Training Programme on Combating Violence Against Women. Sensitisation and training of professionals on violence against women. With the support of the European Commission's Daphne II. Programme. Budapest, 2006.
- WAVE Office / Austrian Women's Shelter Network (2000) PREVENTION OF DOMESTIC VIOLENCE AGAINST WOMEN. European Survey, Good Practice Models WAVE Training Programme. European Commission "DAPHNE Initiative", Austrian Ministry of Social and Generations. Vienna 2000.

European Trade Union Confederation (ETUC) (2012), *ETUC Action Programme on Gender Equality*, Brussels, text at: http://www.etuc.org/IMG/pdf/Resolution_Gender_Equality_Action_Programme_EN_FINAL.pdf

Branigan, E 2004, *'His money or our money?' Financial abuse of women in intimate partner relationships*, Coburg Brunswick Community Legal and Financial Counselling Centre, Melbourne

Chen, P, Rovi, S, Washington, J, Jacobs, A, Vega, M, Pan, K & Johnson, M 2007, *'Randomized comparison of 3 methods to screen for domestic violence in family practice'*, *Annals of Family Medicine*, vol. 5, issue 5, pp. 430-435

Cole, PR 2001, *'Impoverished women in violent partnerships: designing services to fit their reality'*, *Violence Against Women*, vol. 7, issue 2, pp. 222-233

Corden, A & Meyer, D 2000, *'Child support regimes in the United States, United Kingdom and other countries: similar issues different approaches'*, *Focus*, vol. 21, issue 1, pp. 72-79

Costello, M, Chung, D & Carson, E 2005, *'Exploring alternative pathways out of poverty: making connections between domestic violence and employment practices'*, *Australian*

Evans, S 2005, *'Beyond gender: class, poverty and domestic violence'*, *Australian Social Work*, vol. 58, issue 1, pp. 36-43

Evans, I 2007, *'Battle-scars: long-term effects of prior domestic violence'*, Centre for Women's Studies and Gender Research, Monash University, Melbourne

Franzway, S, Zufferey, C & Chung, D 2007, *'Domestic violence and women's employment'*, paper presented to Our Work, Our Lives 2007: National Conference on Women and Industrial Relations, Adelaide, 20-21 September. Viewed 19 January 2009, <<http://www.sapo.org.au/pub/pub12343.html>>

Franzway, S & Chung, D 2005, *'Domestic violence and work'*, paper presented to TASA Conference, University of Tasmania, Hobart. Viewed 6-8 December 2008, <[http://www.tasa.org.au/conferencepapers05/papers%20\(pdf\)/work_franzway.pdf](http://www.tasa.org.au/conferencepapers05/papers%20(pdf)/work_franzway.pdf)>

Holtrop, T, Fischer, H, Gray, S, Barry, K, Bryant, T & Du, W 2004, *'Screening for domestic violence in a general pediatric clinic: be prepared'*, *Pediatrics*, vol. 114, issue 5, pp. 1253-1257

HM Revenue and Customs 2010, *'A guide to child tax credit and working tax credit'*, HM Revenue and Customs. Viewed 3 September 2010, <<http://www.hmrc.gov.uk/leaflets/wtc2.pdf>>

Kurz, D & Hirsch, A 2003, *'Welfare reform and child support policy in the United States'*, *Social Politics*, vol. 10, issue 3, pp. 397-411

Levin, R 2001, *'Less than ideal: the reality of implementing a welfare-to-work program for domestic violence victims and survivors in collaboration with the TANF Department'*, *Violence Against Women*, vol. 7, issue 2, pp. 211-221

McInnes, E 2003, '*Single mothers, social policy and gendered violence*', Women Against Violence, vol. 13, pp. 18-24

McKean, L 2004, «*Addressing domestic violence as a barrier to work*», Centre for Impact Research, Chicago

Moe, A & Myrtle, B 2004, '*Abject economics: the effects of battering and violence on women's work and employability*', Violence Against Women, vol. 10, issue 1, pp. 29-55

Morrison, Z 2010, «*On dignity: social inclusion and the politics of recognition*». Social Policy Working Paper, no. 12, Centre for Public Policy, Melbourne

Mosher, J, Evans, P & Little, M 2004, «*Walking on eggshells: abused women's experiences of Ontario's welfare system*», York University, Toronto

Lindhorst, T, Meyers, M & Casey, E 2008, '*Screening for domestic violence in public welfare offices: an analysis of case manager and client interactions*', Violence Against Women, vol. 14, issue 1, pp. 5-28

NSW Health Department 2001, «*Unless they're asked: routine screening for domestic violence in NSW, an evaluation report of the pilot project*», NSW Health Department, Sydney

Renzetti, CM & Larkin, VM 2009, '*Economic stress and domestic violence*', VAWnet Applied Research Forum, National Online Resource Center on Domestic Violence, Harrisburg, PA. Viewed 1 September 2010,

http://new.vawnet.org/Assoc_Files_VAWnet/AR_EconomicStress.pdf

Public Service Association of New South Wales 2010, '*Australian workplaces called on to fight domestic violence*', PSA News. Viewed 2 September 2010, http://www.psa.labor.net.au/news/1271388251_17110.html

Riger, S & Staggs, S 2004b, '*Welfare reform, domestic violence and employment: what do we know and what do we need to know*', Violence Against Women, vol. 10, issue 9, pp. 961-990

Rochelle Braaf & isabelle Barret Meyring "*Seeking security: promoting women's economic wellbeing following domestic violence*" Australian Domestic and Family Violence Clearinghouse March 2011

Sheehan, G & Smyth, B 2000, '*Spousal violence and postseparation financial outcomes*', Australian Family Law Journal, vol. 14, pp. 95-126

Smith, M. (2009), «*Analysis Note: Gender equality and recession*», EIGE.

Spangaro, J, Zwi, A & Poulos, R 2009, '*The elusive search for definitive evidence on routine screening for intimate partner violence*', Trauma, Violence & Abuse, vol. 10, issue 1, pp. 55-68

Strauchler, O, McCloskey, K, Malloy, K, Sitaker, M, Grigsby, N & Gillig, P 2004, '*Humiliation, manipulation and control: evidence of centrality in domestic violence against an adult partner*', Journal of Family Violence, vol. 19, issue 6, pp. 339-354

Tower, L 2006, '*Barriers in screening women for domestic violence: a survey of social workers, family practitioners, and obstetrician-gynecologists*', *Journal of Family Violence*, vol. 21, issue 4, pp. 245-257

Victorian Office of Women's Policy 2008, «*2007 Annual Premier's Women's Summit outcomes report: women into work, Department of Planning and Community Development*», Melbourne, Victorian Women's Housing

VonDeLinde, KC 2002, '*How are domestic violence programs meeting the economic needs of battered women in Iowa? An assessment and recommendations*', VAWNet National Online Resource Centre for Violence Against Women. Viewed 5 August 2008, <http://www.new.vawnet.org/category/Main_Doc.php?docid=947>

Weatherburn, D 2010, '*Violence against women: the impact of economic stress, social stress and social support*', paper presented to Social Policy Research Centre Seminar Series, University of New South Wales, Sydney, 10 August. Viewed 1 September 2010, <http://www.sprc.unsw.edu.au/media/File/Seminar_Weatherburn_Slides.pdf>